

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

27. РЕДОВНИ САСТАНАК

ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА

КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
ДРЖАН У БЕОГРАДУ 28. МАЈА 1919. ГОДИНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО:

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.

СЕКРЕТАР:

др. АЛЕКСАНДАР МИЈОВИЋ.

Присутни су били сва г. Министри осим Министра војног и министра пошта и телеграфа.

Почетак рада у 16 часова.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар др. АЛЕКС. МИЈОВИЋ. — Прочита протокол 26. редовног састанка.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Има ли ко шта да примети на прочитани протокол? (Нема).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар др. АЛЕКС. МИЈОВИЋ. — Чита:

а) Аксентије Јовичић из Крљара, срез Јасенички округ Крагујевачки, моли, да му се 30 година проведених као перовођа општине урачунају у године указне службе ради пензије.

б) Јелена П. Марјановић из Сланаца округа Београдског моли, да јој се исплати инвалида за месеце септембер, октобер, новембер, децембер 1915. године као и за годину 1916., 1917. и 1918. што је досад није примила.

в) Министра пољопривреде, да ће на интерпелацију дра. Буре Шурмина о продаји јечма и зоби од стране румске војне области одговорити, кад буде стављено на дневни ред.

г) Милоша Јалиновића Илинов из Јањила, срез Петровац, округ Бихаћ, за сталну месечну помоћ.

д) Драгомир А. Ковачевић, бивши књиговођа монополске управе, да му се инвалида од 30 динара повиси за њега и жену му као и да му се исплати

неисплаћена инвалида од септембра 1915. до септембра 1918. године и

е) Резолуција учитељског друштва из Глине, Хрватска, о запостављању учитеља у погледу додатка на скупоћу.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Господо, ове ће се молбе и жалбе упутити одбору за молбе и жалбе.

Изволите чути молбе за одсуство.

Секретар др. АЛЕКСАНДАР МИЈОВИЋ. — Прочита молбу г. Сенковића народног посланика.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Господо, изволите чути интерпелације.

Секретар др. АЛЕКСАНДАР МИЈОВИЋ. — Прочита интерпелације, које гласе:

а) Душана Тушановића и другова на г. Министра Унутрашњих дела о цензури дневника »Слобода« у Новом Саду.

б) Душана Тушановића и другова на г. Министра Унутрашњих дела о затварању радничког дома и о хапшењу часника у Великој Кикинди, и

в) Јерубица Шегвића и другова на г. Министра Пољопривреде о заштити Хумљака у Херцеговини. (Све ове интерпелације види на крају састанка).

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Ове ће се интерпелације упутити надлежним г. Министрима и ставиће се на дневни ред кад исти изјаве да ће одговорити.

Изволте господо чути извештај г. Министара, када ће одговарати на поједина питања и интерпелације.

Секретар *Др. АЛЕКС. МИЈОВИЋ*. — Чита:

а) Извештај г. Министра саобраћаја, да ће на интерпелацију г. Дра. Хохњеца и других о повишењу тарифе на јужним жељезницама одговорити чим буде стављено на дневни ред.

б) Министра пољопривреде, да ће на интерпелацију дра. Буре Шурмина о продаји јечма и зоби од стране румске војне области одговорити, кад буде стављено на дневни ред.

ц) Г. Министра саобраћаја, да ће на питање г. Антуна Кристана о посланичким картама на јужним жељезницама одговорити на првој седници.

д) Министар саобраћаја, да ће на питање народног посланика Витомира Кораћа о подузетничкој благајни у Загребу одговорити чим буде потребне податке имао, пошто се сад вратио с пута.

е) Председник Министарског Савета, да ће на интерпелацију Свет. Ђорђевића о злоупотребама трговине неких чиновника министарства Спољних послова одговорити чим прикупи потребне податке. Г. Министар унутрашњих дела, да ће на интерпелацију г. Живојина Златића, о штети коју је г. Сретен Којић, народни посланик учинио у округу Крагујевачком примив плату окружног пословође, одговорити чим добије потребан извештај.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*. — Изволите чути извештаје верификационог одбора о мандату г. Ристе Јојића из Црне Горе.

Секретар *Др. АЛЕКС. МИЈОВИЋ*. — Чита:

Народно Представништво!

Верификациони Одбор примио је накнадно пуномоћје г. Ристе Јовића посланика из Црне Горе.

Пошто против овог избора није поднешена никаква жалба, а пуномоћје издато је по надлежном бирачком телу црногорској Народној Скупштини, то Верификациони Одбор једногласно закључује, да се пуномоћја Ристе Јојића имаду сматрати уредно и неоспорно.

Предлажемо стога, да га и Народно Представништво таквим огласи.

Београд 23. маја 1919. године.

Секретар:	Председник
Кризман, с. р.	Верификационог Одбора:
Бор. Ј. Поповић, с. р.	Д. Печић, с. р.
Др. Лончар, с. р.	
Урош Ломовић, с. р.	

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*. — Ово ће се ставити на једној од првих седница на дневни ред.

Господо, пре него што пређемо на дневни ред, има неколико усмених питања господо народних по-

Има питање г. Марко Даковић на г. Председника Министарског Савета о стеченим правима чиновника у Црној Гори.

МАРКО ДАКОВИЋ. — Ја сам пре три дана упутио питање на г. председника министарског савета и питао сам г. председника министарског савета, да ми изволи одговорити у име Краљевске Владе: да ли влада Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца признаје стечена права чиновницима у Црној Гори војним и грађанским, и друго, да ли влада Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца има једно опште мјерило за распоред и употребу тих чиновника, или ради од случаја до случаја појединачно?

Молим г. председника министарског савета да ми изволи одговорити на ово питање.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*. — Има реч г. председник министарског савета.

Председник министарског савета *СТОЈАН М. ПРОТИЋ*: — На ово питање г. посланика које је прилично генерално, ја морам признати да ми је мало тешко дати прецизан одговор. Зато ћу ја покушати да дам један одговор, а господин посланик ако тражи још какво обавештење, онда ћу видети даље.

Морам једну малу ограду да учиним. Стечених права код чиновника у опште ретко има, јер закони који регулишу статус чиновника такве су природе, да они не дају стечена права по ономе што се у опште сматра под тим изразом. Ја ћу казати како ми сматрамо.

Влада Краљевска признаје да оно што су чиновници Црне Горе по законима Црне Горе имали тамо, да ми то стање примамо и прихватамо оно, што је њима закон давао, ону плату и оне године службе. Тиме дакле ми примамо то стање и то прихватамо. Шта ће даље бити са њима, разуме се, ми ћемо се према потребама новог краљевства управљати било по законима докле су они били у вредности у Црној Гори, било по законима нашим овдашњим.

Критериум за службенике које примамо у службу то је критериум нашег законодавства, разуме се и за даље остајање у служби. То је општи критеријум. Ја не знам да ли је господин посланик ту што друго мислио и не знајући то, ја за сада у овом тренутку не могу ништа друго одговорити. Ако некога чиновника, било цивилног или војног, примимо у службу са оном платом коју је дотле имао, онда ћемо, примивши га у службу са њим даље поступити према његовој способности да даље врши послове који се њему могу одредити, а према потреби и буџетском стању, према коме ћемо видети колики број чиновника можемо држати. Ако посланик Даковић мисли још штогод детаљније да каже, ја га молим да ми каже.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.— Има реч Марко Даковић.

МАРКО ДАКОВИЋ. — Господо, после одговора господина министра председника, који као што сте чули, није био тако прецизан, имам да кажем неколико речи, као што бих имао рећи и пре одговора г. министра.

Постоји наредба владе краљевства Срба, Хрвата и Словенаца у Црној Гори, по којој се чиновништво враћа на неке предратне плате. Тиме влада краљевства Срба, Хрвата и Словенаца ништи законска права чиновништву, које је оно стекло у Црној Гори. Јер у Црној Гори постојао је један доста модеран закон о чиновницима грађанског реда, који је донесен у очи рата. По томе закону на те нове плате преведено је само неколико чиновника из ближе околине бившег књаза Николе. Тај закон је давао извјесне бенефиције стручним и школованим људима, и од тих младих школованих људи није ниједан преведен на те нове плате, само су преведени виши чиновници, и пријатељи бившег књаза Николе, и ондашњег режима.

Према овој наредби, господине министре председниче, ви сте та стечена права црногорског чиновништва уништили. То је једно.

Друго, из самог држања појединих чланова краљевске владе према појединим чиновницима у Црној Гори изгледа, да краљевска влада нема једне опште норме, нема један утврђен критеријум при пријему црногорских службеника у државну службу, при употреби и распореду њихову. Она ради по личној увиђавности, по случају, по расположењу и личним симпатијама и антипатијама, те на тај начин ремети хармонију међу чиновништвом у Црној Гори.

Треће, краљевска влада дала је свечану декларацију црногорској Народној Скупштини и народној влади у Црној Гори приликом уједињења и стварања нашег краљевства, да црногорски чиновници стичу сва права српских војних и грађанских чиновника. Међутим, са потоњим актом краљевске владе ништи се и та свечана реч краљевске владе, а ниште се и законом стечена права црногорских чиновника по последњем закону црногорском. Дакле, ти чиновници губе и бенефиције српског закона, а губе и бенефиције црногорског закона, а што је још теже, те бенефиције губе баш они црногорски чиновници, који су стручнији, школованији, млади људи, који под књазом Николом нису могли добити своја права ни по ономе закону, који је важно у Црној Гори.

Према овоме акту краљевске владе одаје се признање само чиновницима из околине бившег књаза Николе а избацују се на улицу баш они људи, који су највише користили Црној Гори и нашем уједи-

љењу, и који су у могућности, да на себе приме терет државних чиновника, као и остала наша браћа у Србији, Хрватској итд., пошто имају школску стручну спрему и потребне моралне захтјеве за службу. Дакле ти људи млади школовани и спремни, којима књаз Никола није хтио дати ни службе ни никаква права у Црној Гори, бацају се на улицу без обзира на њихову школску спрему и личне и чиновничке квалификације за рад и ред у државној служби. Они остају без плате, и без додатака и данас незаштићени од стране државе.

И то што је било са грађанским чиновницима исто је било и са војним чиновницима. Наши војни чиновници морали су дати признаницу као српски чиновници према решењу краљевске владе.

Међутим наши војни чиновници нису хтели уживати ту благодат коју је нудила Краљевска влада, јер као официри они су хтели да уђу у заједницу као чисти исправни борци за национално Уједињење. Оно што су требали да учине као поштени људи у интересу свога народа, изјавили су да благодаре на великој благодати, али моле да се црногорска војска подвргне ревизији и траже да они који су кривци, што се та војска предала, буду одговорни, а они који су извршили своју војничку дужност, који су послужили националној ствари, који су остали исправни као људи и за време рата и за време окупације а који имају и потребне школске спреме, који имају и ратних заслуга, који имају способности, да буду у новој држави — да они очекују, да их Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца прими као српске официре. Међутим, догодило се обратно. Баш ти елементи, који су исправни и поштени, они су лишени свих права; а они елементи, који нису такви, они су добили вашу благодат; добили су сва грађанска права у новој држави, — они који су били најдражи кнезу Николи. У другом случају добили су бенефиције они елементи који су требали под суд да иду. Дакле у оба случаја учињена је увреда, нарочито тиме, што је способно чиновништво, и цивилно и војно, запостављено, а донекле је учињена увреда целој области југословенској, која се зове Црна Гора; јер манифест Краљевске владе гласи да се та права ниште из разлога што је финансијска преоптерећеност, и из разлога, што и наши — под наводом — српски чиновници нису добили више од једне класе. Такав разлог је нетачан, јер финансијска преоптерећеност, ако постоји, треба да постоји за све чиновнике у Црној Гори и Србији, а не да се постављају чиновници кнеза Николе, а да се то ништење права примењује само према онима, који су били исправни и честити људи у Црној Гори. Да постоји финансијска преоптерећеност не би краљ. влада баш морала да поставља оне чиновнике који имају највећу плату. Дакле то је нетачно. Не-

тачно је и оно тврђење да српски чиновници нису добили више од једне класе. Нико не ће спорити да не треба смањивати значај српских чиновника и официра за време овога рата. Сви ми из осталих крајева треба да одамо српским официрима признање; али кад смо се ујединили у једну државу, ми онда не можемо бити наши и ваши. Као син ове нове државе, ја никад не могу то потписати. Не могу бити наши и ваши, јер заиста било је чиновника ван партија, који нису добили класу, али чиновници који су припадали појединим клубовима и странкама и који су били највише „наши“, они су добивали и по три и четири класе.

Дакле не само ради самих чиновника у Црној Гори, војних и грађанских него ради мира и реда у Црној Гори, због јавног морала, због угледа наше нове државе, не треба у зору ове наше државе, да се ни једна провинција отерује у ранг колоније, нити треба и један од њених грађана да буде у другом и трећем реду.

Ја не тврдим, да је Краљевска Влада то учинила намерно, али било да се тако поступао случајно, или из необавештености, тек главно је, да то постоји тамо и нарочито кад се с тим доведе у везу и остало држање појединих српских власти, онда се ствара закључак, да у новој држави имају права они, који треба да дођу под суд, а док они, који су учинили све што су могли за народно уједињење, и који траже не милост него иста права као остали српски грађани, они остају незаштитени и то је оно што убија доста прилично углед наше нове државе.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*. — Има реч господин Председник Министарског Савета.

Председник министарског савета *СТОЈАН М. ПРОТИЋ*. — Ја мислим, господе, да ће господин посланик и сам увидети, да између овога, што је он сад говорио, има један велики низ питања и велики низ факата — и врло је велика разлика између онога, како је он мени питања ставио, тако, да ја апсолутно не би могао очекивати, да ће се ово генерално питање развити у одговарање на велики низ питања, на која апсолутно није могуће дати одговора, док човек претходно не буде на то спремљен, и ја молим господина посланика, да ми да све ово што је говорио, а ја ћу наравно кад је он то већ казао, из Стенографских Белешака узети, али овако много боље би било и за наш парламентарни ред овде, да сам ја то све знао, па да имам података и да му дам одговора или, ако он мисли, да треба о томе дискутовати, ја немам ништа против тога, да се ово питање претвори у интерпелацију, па да онда дискутирамо. (*МАРКО ДАКОВИЋ*: Ја баш не желим много дискутовати. Само радите правично.) Ја

жалим што не могу господину посланику одговорити на ово сад и што морамо то одложити за други пут. Ја не могу апсолутно одговорити на ово све, што је господин сад овде ређао. Ја отворено кажем, да ја лично нисам знао, да постоји неки закон о чиновницима и да је ту било неког превођења, код неких изведено, а код неких није изведено. Ја могу уверити сву господу посланике из Црне Горе и осталу господу, да ми нити желимо, нити ћемо желети, да правимо какве разлике друге него у колико то стање ствари и интерес државне службе захтева, онако исто, као што радимо и код нас. А да су се досада у примени и у раду могле десити какве омашке и погрешке, ја то радо признајем, јер је то сасвим природно, нарочито не само у стању у коме се положају наша Краљевина налазила, него и у особитим приликама, у којима се налази још и Црна Гора и с обзиром на физичко удаљење, које постоји између нас, те је општење тешко а и сам политички развој прилика, које су везане за Црну Гору и њено уједињење са нашом државом. Ја молим господина посланика, да се са овим оваквим мојим одговором задовољи, а ја му стојим на расположење, да му дам и лично саопштење и молим га да очекине док ја могаднем прикупити потребне податке.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ*. — Реч има др. Аца Богдановић.

Др. АЦА БОГДАНОВИЋ. — Ја сам хтео да ставим нека питања на г. министра финансија, односно манипулисања у подели и распродаји неких монополских артикала у Босни и Херцеговини, а специјално соли и духана.

Познат је факт, а и г. министар за исхрану и обнову земље у седници од 25. о. мј. установио је, да је Босна и Херцеговина једина покрајина у нашој новој држави која производи сол, и да је годишња производња, као што је г. министар за исхрану казао, од прилике у висини од 20.000 тона. Друга производња соли специјално у нашим приморским крајевима онемогућена је услед познатих прилика, па и сама производња соли у Босни и Херцеговини вероватно да је услед ратних прилика, специјално услед ових мало абнормалних прилика, прилично смањена. Према томе изгледа, да је цела наша краљевина у овом моменту упућена на ону количину соли, што је производи Босна и Херцеговина.

Како је г. министар за исхрану у истој седници рекао, од те соли троши наша провинција од прилике 15 до 17.000 тона. Остатак се извози у остале делове нашег краљевства.

Господе, нико од вас не ће посумњати, да покрајинска влада у Босни и Херцеговини, да становништво те земље не ће делити радо све оно што има са осталим деловима наше краљевине. Нико не ће

посумњати, да ћемо ми исто тако као што смо и у осталим националним подuzeћима и у питању исхране осталих делова наше државе бити солидарни у тој мери, да ћемо делити све оно што имамо. Према томе немамо и не можемо имати ништа против тога, да се и од соли, која се производи у нашој земљи, извесан део одвоји за остале делове нашег краљевства, и да се тим делом подмири у колико је могуће — разуме се није сасвим могуће — потреба тих крајева. Али, има један факт.

По званичној статистици тврди се, да наша земља троши годишње 15. до 17.000 тона, и да је та количина резервисана за снабдевање нашег становништва. Међутим, на жалост, морамо констатовати, а то ће потврдити сви посланици из Босне и Херцеговине, да и сваки обичан грађанин, с којим будете говорили, да Босна и Херцеговина специјално њено сеоско становништво, оскудева у толикој мери у соли, да морају ићи чак и у друге крајеве, који не производе сол, да се тамо снабду са сољу.

Нека ми господо, буде допуштено, да наведем овде један пример, и да се пре тога оградим, да га не наводим из ког другог разлога него само зато, што је подобан да илуструје то жалосно стање у снабдевању наше земље са сољу, и ни ради чега другог.

Прича се, да су на велику радикалну скупштину, која је била прошлог месеца у Бањој Луци, долазили сељаци из даљих крајева наше Краљевине са врећицама за сол. Макар то и не било истина, али је факат то, да наш сељак у том предмету за исхрану у толикој мери оскудева, да је морао чак помислити и то, да се и на једној политичкој скупштини дели сол. Ја ћу вам казати још један факт.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Г. посланиче, ја вас молим, да поставите питање. Ви говорите као о интерпелацији.

Др. АЦА БОГДАНОВИЋ. — Бићу кратак.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Поставите питање. Г. министар има да вам одговори, и онда ви имате права да у кратко кажете, што имате.

Др. АЦА БОГДАНОВИЋ. — У једном срезу наше земље, у који је пре месец дана дошло 15 вагона соли, данас је сол 8 круна, уместо 56 хелера, колико је пре извесног времена било.

Исто тако, господо, стоји и са снабдевањем дуваном.

Код нас у земљи можете наћи дувана свуда пре, само не у трафикама, које треба да имају дувана. Можете га наћи у пиљарницама, по циганлуку и свуда на другом месту, само не тамо, где га треба да се купује. Шта више и у местима, која су удаљена стотину метара од босанске границе, можете купити дувана јефтиније, него у нашој земљи.

Стога питам г. Министра Финансија, да ли су му познате те неуредности, које владају у снабдевању соли и дувана у Босни и Херцеговини и незадовољство и огорчење, које су те неуредности изазвале у становништву, и, ако му је то познато, шта мисли да учини, да се то стање што пре поправи, да се те неуредности уклоне и за будућност онемогуће, а да се омогући правилно и редовно снабдевање становништва у Босни и Херцеговини тим животним намирницама, односно тим монополским артиклима.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Реч има г. Министар Финансија.

Министар Финансија *Др. МОМЧИЛО НИНЧИЋ.* — Господо, из искуства кратког, које имамо и од Привременог Народног Представништва, а тако исто и раније од Српске Народне Скупштине, видели смо, да се највећма изиграва пословник код ових кратких питања. Такав је случај и овде. (Жагор...) Није питање што је овде сам г. посланик тако дуго говорио и упутио кратко питање, него видите овде једну другу ствар. Мени је питање посланика достављено јутрос. Ја сам одговорно писмено и сад кад сам сазнао, да је ово питање стављено, одговорио сам усмено г. председнику, да ћу одговорити на дотично питање, чим прикупим податке. Ја сам мислио у току од 2—3 дана прикупити податке и да дотле одговорим госп. посланику, пошто ме је детаљно питао. Ја мислим, господо, после таквог одговора ја не бих могао очекивати, да ће г. посланик мени ово питање упутити у овој седници. (*Др. А. БОГДАНОВИЋ:* Ја нисам добио одговор). Господин Председник је о томе био обавештен. Ја молим г. посланика, да се претрпи кратко време, док прикупим податке. А ово, што сам могао на брзу руку одговорити, вероватно госп. посланика не ће задовољити, јер је ово питање веома важно, па ћу онда, кад прикупим податке, дати исцрпан одговор.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Има реч г. председник Министарског Савета.

Председник Министарског Савета *СТОЈАН М. ПРОТИЋ:* Ја мислим, господо, да ће бити врло добро, да унесемо једну поправку у ову свар, разуме се донекле, зато кажем једну поправку, да замолимо госп. Председника Скупштине, да изволи наредити, да се увек у дневни ред испред дневног реда, ставе и питања, која су за ту седницу намењена и одређена. Тада ће бити zgodно за г. посланике и за нас, Министре, кад добијемо дневни ред, да одмах знамо, која су питања за ту седницу.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ:* — Ја молим онда г. народне представнике да ми за време предају питања, а не 12 часова раније, него да ми на време предају, да би могао на време доставити господи Министрима. Многа господа посланици

дођу онога дана, кад је седница и поставе питање и траже, да се постави питање на дневни ред. Ја у тој журби једва имам времена, да известим г. Министре. Дакле молим г. посланике, да ме на време извештавају.

Има реч г. потпредседник Министарског Савета.

Ministrski podpredsednik dr. Anton Korošec. — Na besede gospoda poslanca Bogdanovića odgovarjam nastopno:

Istina je, da imamo v Bosni in Hercegovini do 20.000 ton soli in da ostaja aproksimativno 3.000 ton za izvoz. Kakor sem se prepričal po svojih kontrolnih organih, se izvozi vsak dan iz Bosne v Srbijo, zlasti v Belgrad, kakih 500—5.000 kg. soli (izvoz seveda ni vsak dan enak), in sicer največ po vojakih. Mi nismo imeli povoda, da bi to zaplenili, ker vemo, da vlada v Srbiji veliko pomanjkanje soli. Za druge pokrajine smo preskrbeli sol na ta način, da smo določili že v prejšnjih dogovorih z Nemško Avstrijo, da nas bo Nemška Avstrija za lagala z soljo; tako da dobimo iz Nemške Avstrije 400 vagonov kuhinjske soli. Dne 25. maja smo sklenili še dodaten dogovor, po katerem dobimo zopet 400 vagonov soli. Čimbolj bodo druge pokrajine preskrbljene s soljo, tem-manj se bo izvažalo iz Bosne. Prosim gospoda poslanca, da imenuje sreze in okroge, v katerih vlada pomanjkanje soli. Imena teh okrogov bom sporočil pokrajinski vladi v Sarajevu, ki razdeljuje sol, da se bo ozirala v prvi vrsti nanje. To se bo lahko zgodilo, ker bi po naših poročilih vsaj Bosna in Hercegovina morala biti zadostno preskrbljena z soljo.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: —

Реч има господин посланик **БОГДАНОВИЋ:**

Др. АЦА БОГДАНОВИЋ: — Ја ћу привремено да се задовољим одговором господина министра финансија, само молим да га то не иритира кад посланик своје питање мало опширније образлажава. Ја ћу да напоменем само то, да сам ја тврдио овде не, да се влада не брине довољно за снабдевање соли за Босну и Херцеговину него да влада не обраћа довољно пажње на оне т. зв. великопродавце који имају закуп соли а коју сада шверцују и на тој соли зарађују огромне своте. Према статистици има довољно соли у Босни и Херцеговини. Међутим они који имају данас концесије, које су већим делом добили од стране аустро-угарског режима, шверцују со и зарађују огромне своте, а наш сељак нема соли.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч г. потпредседник Министарског Савета.

Ministarski podpredsednik dr. Anton Korošec kot minister za prehrano in obnovu zemlje:

Jaz se popolnoma strinjam s tem, kar pravi gospod poslanec dr. Bogdanović, da je treba preprečiti švecovanje (tihotapljenje) v velikem. Kolikor sem jaz izvedel, se tihotapljenje vrši le v malem, po kilogramih; o tihotapljenju v večjih množinah mi ni znano ničesar. Bodite prepričani, da se bo to preprečilo z energično roko, če le izvemo imena, kdo tihotapi v velikem. (Poslanec dr. Aca Bogdanović: „Vsi velikoprodavci!“). Prosim, navedite samo konkretna imena in jaz bom ukrenil vse potrebno, da se temu napravi konec.

Председник др. ДРАГ. ПАВЛОВИЋ: — Г. Кристан има да постави једно питање на г. Министра Саобраћаја, али г. Министар није овде.

Г. Кристан има да постави једно питање на г. Министра са Исхрану и Обнову земље.

Poslanec Anton Kristan: — Čul sem te dni, da je bila v Belgradu anketa v ministrstvu za prehrano, katere so se udeležili zastopniki naših mlinarjev, in da se je pri tej priliki določila cena za moko, in sicer za krušno moko 2 K, za moko za kuhinjsko vporabo 4 K in za nularico 5 K 50 h. Ker se mi zdi, da so to oderuške cene, ki so se tukaj priznale, prosim gospoda ministra za prehrano, da nam pojasni, ali je to res in če je res, kako so prišli do teh visokih števil.

Dalje bi prosil gospoda ministra za prehrano za pojasnilo, kako misli glede vezane in svobodne trgovine, ker sem čul, da se najrazličnejši špekulanti pripravljajo, da bodo zopet eksploatirali siromašne sloje s tem, da bodo v svobodni trgovini pokupili blago in izrabljali siromašne sloje konsumentov.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: — Реч има господин министарски потпредседник др. **АНТУН КОРОШЕЦ:**

Ministrski podpredsednik dr. Anton Korošec: — Istina je, da se je sklenil dne 24. maja v Belgradu dogovor med Savezom jugoslovanskih mlinarjev v Zagrebu in med ministrstvom za prehrano, v katerem se je določilo nastopno:

1. da bodo ti mlini nakupovali skupno, to se pravi, da bo Savez jugoslovanskih mlinarjev kupoval žito za vse mlince, tako da bo kontrola lahko mogoča.

2. Sklenil se je s Savezom jugoslovanskih mlinarjev tudi dogovor, da morajo ti mlinci staviti vso moko nam na razpolago, če je nam potrebna. V 14 dneh, ko nam stavijo moko na razpolago, mo-

ramo ž njo disponirati; sicer imaju mlini svobodu, da ž njo disponiraju.

Sporazumno so se določile tudi cene moki. Gospod poslanec Kristan ima popolnoma prav glede cen moki, ki jih je navedel. Sklenilo se je namreč, da se mora iz vsakega meterskega centa pšenice (samo pšenica pride v poštrev) izmleti:

18 kg nularice (najfineše moke)	à K 5.50,
20 kg moke za kuhinjsko porabo	à K 4.—,
37 kg krušne moke	à K 2.—,
23 kg otrobov	à K —.60,
2% pa ostaneta za sprašenje.	

Te cene so se določile na podlagi nastopnih podatkov.

Računalo se je, da moraju mlini plačevati pšenico (kot rečeno, pride samo pšenica v poštrev) po 2 K 25 h za kg. (Medklic pri socijalnih demokratih: „To je predrago!“) Prosim, gospodje, ko je bil gospod poslanec Kristan pri meni, sem si dal telefonično poročati od odseka za prehrano v Zagrebu, kakšne cene vladajo sedaj v Zagrebu. Dobil sem odgovor, da se plačuje kg pšenice v Zagrebu po 2 K 30 h do 2 K 80 h. Torej naša podlaga ni previsoka, če smo računali kg pšenice po 2 K 25 h. To so oficijelni podatki. Jaz ne kupujem pšenice in se moram glede cen dati oficijelno obvestiti.

Stopil sem v zvezo tudi z Novim Sadom, da izvem, kakšne cene vladajo v Vojvodini. Sporočilo se mi je telefonično, da znašajo tam cene za pšenico po 2 K 40 h do 2 K 50 h za kg. Torej tudi po teh podatkih postavka 2 K 25 h za kg ni previsoka.

Pravtako sem si dal poročati iz Oseka. Tam je bil v maju t. l. kurz za pšenico 2 K 40 h do 2 K 50 h za kg. Poročilo iz Sombora navaja ceno pšenice enako na 2 K 40 h do 2 K 50 h za kg, poročilo iz Mohača po 2 K do 2 K 10 h.

Iz vseh te podatkov je razvidno, da se podlaga 2 K 25 h za kg pšenice nikakor ne more imenovati previsoka.

Poleg cen za pšenico so bili pri določitvi cen za mlevske izdelke merodajni tudi stroški za mletje (mletje). Mletje je stalo lansko leto 18 K za meterski cent pšenice. Mlinarji pravijo, da je leto izključeno, da bi mogel kak mlin mleti po navedeni ceni iz lanskega leta, ampak da stane mletje za meterski cent pšenice letos 31 K. Cene mletja da so se zvišale iz nastopnih razlogov. Dnevne plače delavcev po mlinih so se zvišale za 200—300%. V marcu l. l. se je uvedel tudi na Hrvaškem in v Slavoniji osemurni delavnik. Tam so imeli mlinski delavci poprej dvanajsturni delavnik in se jim je torej delavna doba znižala kar za 4 ure na dan; to povzroči zvišanje mlevskih

stroškov pri meterskem centu za 4 K 30 h. Nadalje se nam je poročalo, da se je podražil premog. Meterski cent premoga je veljal lansko leto 15 do 16 K, letos velja 37 K. Vse to skupaj je povzročilo, kakor se nam je dokazalo na podlagi natančnih računov, da se je zvišala cena mletju od 18 K na 31 K pri meterskem centu pšenice.

Na podlagi teh dveh faktorjev: cene pšenici po 2 K 25 h za kg in stroškov 31 K za mletje meterskega centa pšenice, so cene, ki so se določile za mlevske izdelke, popolnoma opravičene. Če nam gospodje dokažejo, da ti računi niso pravilni, bomo tudi mlevskim izdelkom lahko nastavili drugačne cene. Na podlagi navedenih podatkov pa to nikakor ni mogoče.

Na drugo vprašanje gospoda poslanca Kristana, kaj namreč nameravam storiti v bodoče glede svobodne trgovine, odgovorjam nastopno. Z ozirom na čas, v katerem živimo, in z ozirom na sedanje stanje setev, ki nikakor ne preveč ugodno, stoji ministrstvo za prehrano na stališču, da bo treba v prihodnjem prehranjevalnem letu zopet poseči po rekvizicijah, maksimiranju cen in racioniranju živil. Storili smo vse potrebne korake, da dobimo od pokrajinskih vlad podatke glede stanja prehrane in kakovosti setev v posameznih pokrajinah, da nam bo mogoče predložiti to stvar ministrskemu svetu. Letošnja letina ne bo baš sijajna; z ozirom na to bom, kar se mene tiče, predlagal ministrskemu svetu, da poseže po omejenih sredstvih, ki so potrebna, da se bode naša država popolnoma saturirala glede moke.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: — Реч има господин посланик Кристан.

Poslanec Anton Kristan: — Jaz sicer z odgovorom gospoda ministra za prehrano ne morem biti zadovoljen, in sicer, kot je čisto jasno, vsled tega ne, ker sem mnenja, da bi bilo moralo ministrstvo za prehrano, preden je potrdilo take cene, vprašati ne samo mlinarje, ampak tudi še druge interesente, ki so na ceni moke popolnoma drugače interesirani nego mlinarji, ki so tekom te nesrečne vojne sijajno obogateli z eksplotiranjem siromašnih slojev. Takrat, ko je ministrstvo določalo ceno moki, bi bilo moralo to storiti po poti, ki sem jo označil. Prosim gospoda ministra, naj vzame ministrstvo to zadevo še enkrat v roke in naj pride s pomočjo še drugih organov do nižjih cen. Če se bodo postavljale take cene, bo nezadovoljnost z našo vlado vsak dan večja, ne pa manjša, in ne bo postajala naša država bolj priljubljena, ampak nasprotno.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Реч има господин министар др. Корочец.

Ministrski podpredsednik dr. Anton Korošec kot vodja ministristva za prehrano: — Na besede gospoda predgovornika imam pripomniti samo to, da prosim gospoda Kristana ter sve gospode in organizacije, da dokažejo, da poprej navedeni računi niso pravilni. Če so računi pravilni, je tudi vse drugo postopanje pri določitvi cen pravilno. Če se pa dokaže, da smo bili prevarjeni, bomo drage volje izpremenili dogovor z mlinarji.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Господо, нема више кратких питања, сад прелазимо на дневни ред. Прва тачка дневног реда јесте претрес извештаја верификационог одбора о мандату г. Уроша Бркића. Молим г. известиоца да прочита тај извештај.

Известилац Др. ХЕНРИК КРЪМАН. — Чита извештај верификационог одбора, да на место покојног др. Петра Јовичића дође за нар. посланика г. Урош Бркић (види овај извештај на прошлој седници).

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Прима ли Народно Представништво овај извештај? (Прима.)

Оглашујем да је примљен овај извештај.

Господо, дајем 10 минута одмора.

(Настаје одмор.)

После одмора.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: — Да продужимо рад, господо. Друга је тачка, господо, претрес извештаја финансијског одбора по предлогу буџетских дванаестина за месец јуни, јули и август. Изволите чути г. извештеља.

Известилац МИГА КЛИЦИН. — Господин Министар Финансија поднео је законски предлог за три буџетске дванаестине, које би вределе за месец јуни, јули и август ове године, пошто крајем овога месеца губи вредност закон од 10. маја о кредитима, а буџет за 1919. год. и 1920. није се могао поднети и расправити у самом Народном Представништву. По предлогу законском ове три дванаестине изнеле би 323, 296.608,87 динара, а осим тога још 265,037.694,75 круна.

То су три дванаестине према предлогу о буџету који је поднесен овом Народном Представништву. Финансијски одбор узео је у оцену поднесени законски предлог и нашао да га треба усвојити и у начелу и у појединостима. Одобрење овога кредита неопходна је потреба државног живота, пошто се буџет, као што сам рекао до краја овога месеца, не може узети у расправу. А пошто је ово први буџет нашега краљевства, то ће требати више времена за проуча-

вање и тачну израду. Зато г. Министар Финансија оправдано тражи три дванаестине буџетске и финансијски одбор се с тиме сложио.

У 2. члану овог законског предлога стављен је предлог да одмах ступе заједно са овим законом на снагу чланови 3, 4, 5, 11, 13, 18, 20, затим став II. члана 22, даље чланови 24, 67, 71, 100 предлога закона о буџету расхода и прихода за 1919.—20. годину. Финансијски одбор предложио је, да се сви ови чланови узму у овај закон, односно да ступе са дванаестинама на снагу и ови чланови, изузев члана 67., који даје г. Министру Финансија велику власт гледе прикупљања пореза, а пошто финансијски одбор налази да тај члан треба добро претрести и проучити, предлаже да се тај члан 67. не узме у законски предлог о буџетским дванаестинама, а сви остали чланови да се уврсте.

На основу тога одбору је част предложити, да овај законски предлог прими онако, како је предложен.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Има реч господин Министар Финансија.

Министар Финансија Др. НИЧИЋ. — С оним материјалом, каквим сам по садашњим приликама могао располагати, ја сам израдио предлог закона о буџету за годину 1919.—20. То је први буџет нашега краљевства. Већ према томе лако је разумети, да ће дискусија о њему и у финансијском одбору и у Народном Представништву дуже трајати, него што би иначе био случај, и тешко је претпоставити, да ће закон о буџету бити готов пре августа месеца. Због тога смо били принуђени, да се обратимо Народном Представништву и тражимо одобрење за три привремене дванајстине за јуни, јули и август, које износе четвртину целокупнога кредита предвиђенога у члану 1. финансијскога закона, који се предлаже.

По себи се разуме, да би буџет ако би био изгласан у Народном Представништву пре овога времена, одмах заузео место оних дванајстина, које се ради тога и зову привремене, што важе само донде, док се буџет не изгласа.

Као што сте видели из извештаја финансијскога одбора, било је неопходно потребно, да би наш финансијски живот што правилније текао, да се извесни чланови из финансијскога закона улесу у овај предлог законски, како би ступили на снагу што пре, управо како би почели важити онда, кад ступе на снагу и ове привремене дванајстине. Финансијски одбор се је тим сложио. Једино код члана 65. мислио је, да треба да изостане из овога законскога предлога сматрајући, да ће дати повода мало већој дискусији, а тај предлог треба да се што пре одобри.

Ја сам на то пристао. У осталом Народно Представништво имаће прилике, када буџет буде на дневном реду да се изјасни и о овој, а тако исто и о свима осталим одредбама финансијскога закона.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Реч има г. посланик Веља Вукићевић.

ВЕЉА ВУКИЋЕВИЋ. — Господо, ово је већ по трећи пут, како нам господин министар Финансија подноси предлог о буџетским дванајстинама. Овај последњи предлог односи се на три дванајстине. Позната је ствар, да свако буџетирање са дванајстинама није добро, а сем тога може се рећи, да је за нас народне посланике опасно у толико, што нисмо у стању да контролишемо расходе, које министар у буџетским дванајстинама уноси. Расходи су глобални, тако да нисмо у стању знати, на што се поједине суме троше. А сем тога овим садашњим дванајстинама и овим пређашњим дванајстинама тражи се половина целокупнога буџета, који, као што нам је господин министар финансија изнио и као што смо у предлогу буџетском видели носи собом милијарду дефицита. И према томе тако одбаравање тих глобалних сума, као што рекох може бити и врло опасно. Господо, ми знамо само цифру утрошка, али незнамо, нити нам је ико пружио, какав је приход државни, који балансира са овим расходом. Па не само што незнамо, него незнамо и оно што смо могли нагађати о могућности садашњих државних прихода. О приходима монополским Министарство Финансија не само што се није старало ништа да учини, него напротив, чини ми се, да је помогло монополској управи у овоме нераду, и тако су се милијони државног прихода упропашћивали, јер нису на време прикупљани.

Ово је, господо, седми месец, како је Србија ослобођена. За тих седам месеци, више од три месеца најјачи монополски приход од продаје духана није улазио у државну касу, а и сада после седам месеци државни монопол још није у стању да снабде Србију са духаном. Исто тако стоји и питање са петролеумом и сољу. Не само што патимо због оскудице, него то уноси и мањак у државну касу. Монополска управа није ништа урадила, међи бар није познато, да се петролеум и со унесу. Вели се да нема. Међутим, ја сигурно знам да постоје многобројне пријаве и понуде у министарству за исхрану од приватних лица, понуде, у којима се нуде не мале него велике количине и петролеума и соли.

Шта је вредност, шта значе и један и други артикал за живот грађана, ја не ћу о томе говорити то је и сувише познато него само о њима говорим као о предметима за изворе финансијске. Одмах још у почетку у јавности, а и код нас у скупштини покренуто је питање о валути и дан данњи, како је онда

било, тако оно и данас стоји. Међутим ствар сада стоји много горе, јер је динару вредност сада мања. Динар је у почетку, пре седам месеци, био већи, а сада је мањи. Ја сам се надао, господо, да ћемо се поглавито у овом Привременом Народном Представништву позабавити о питањима баш поглавито финансијским и да ће нам Министарство Финансија изнети читав низ рефорама и пројеката финансијских, који ће ићи том обновљењу и враћању у колосек земље, која је ратом измождена. Међутим од свега тога немамо ништа и финансијска реформа сведена је, како чујем, на пројекат законски о порези на нежењене. Господо, овакова политика мора да се свети.

Одјек оваковог рада види се и на зајму, који је вршен ових дана. Не ћу господо, да идем даље и да кажем, да ова политика, ако се продужи и даље овако ако се овај нерад и даље продужи да нас не ће одвести далеко и довести до банкротства. Са каквим се правом може тражити од грађана, као што се сад у овом пројекту предвиђа, наплаћивање порезе и осталих дажбина, када им није пружено ништа, а нарочито оно, што им треба за живот, и кад нису ничим осигурани? Са каквим правом можемо тражити од грађана испуњавање грађанских дужности, кад се према њима не испуњава оно, што је дужност државе? Нитко ништа није предузео да се ове овако скупе животне намирнице, колико толико ублаже. Нитко ништа није предузео, да се тако тежке саобраћајне прилике ублаже. Чему то води? Води огромном незадовољству, води незадовољству маса, води оном незадовољству, за које се нашао лек у забрани 1. маја, а међутим није лек у томе, него у поправци овога садашњег нередовног и ровитог стања. Доклегод се ове прилике не уреду дотле смо ми увек у опасности.

Ја господо, треба да се задржим за сад на овоме и налазим, да ћемо имати прилике, да и о другим стварима разговарамо, али, ја лично, изјављујем, да ћу, одужујући се својој савести у колико знам и умет да ценим прилике, гласати против ових предложених дванаестина.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Има реч г. Министар Финансија.

Др. МОМЧИЛО НИЊЧИЋ. — Господин посланик ушао је у начелну велику буџетну дискусију. Ја писах мислио, да ће дискусија почети овако и говор г. посланика најбоље показује, да је незгодно отпочети дискусију у овом моменту на таквој основи. Велика буџетска дискусија предпоставља, да је предлог закона о буџету заједно са финансијским законом проштудираи у финансијском одбору и даље, да је довољно познат свима члановима Народног Представништва. Међутим, сад а и изговора г.

посланика видим, да ни он, који је говорио о финансијској политици владиној, са том финансијском политиком онако како је изражена у овом законском предлогу, није нимало упознат. Нећу да одговорим на то, што је г. посланик говорио, како су привремене дванаестине штетна ствар. То је опште позната чињеница. Међутим, привремених дванаестина, господе, било је у мирно доба, у земљама, чије су финансијске прилике биле уређене. Ми у Француској видимо, да се сваке друге године, а за последњих 20 година сигурно је било 15, финансијера, код првих месеци у години, са привременим дванаестинама. У Енглеској, Белгији, Италији и Немачкој и у свима земљама у мирно доба имате тога, и није чудо, што се код нас, који смо јучер створили државу, мора почети са привременим дванаестинама.

Господе, ја сматрам, да је то успех, када се већ сада могло почети са привременим дванаестинама. Да је господин посланик критикујући финансијску владину политику био боље упућен у ствар, било би друго, но он критикује што се овим предлогом законским одобравају само глобалне цифре, а кад је то тако, онда ту нема никакве контроле. Има земаља, где се приликом привремених дванаестина одобравају глобалне цифре. Из чл. III. финансијског закона, који ступа одмах на снагу, види се, да за распоред кредита важе ови додаци, који су донети уз предлог закона о буџету, а у њима је изнет преглед расхода, какви се имају чинити.

Друга замерка господина посланика је у томе, што каже, да не знамо какав је приход. Међутим цео други део овога предлога законскога говори детаљно о приходима. Тачка б) говори о државним приходима, о свим приходима разноврсним, на које наша држава за време буџетске године мислим да може рачунати.

Трећа замерка господина посланика, која би отпала да је господин посланик имао времена да проштудира овај законски предлог — не замеравам му што га није проштудирао; јер га је доиста тек јучер добио, него му замеравам, што се упустио у критику владине финансијске политике, док још није проштудирао сам зак. предлог; трећа замерка господина посланика састоји се у том, што он каже, да министарство финансија не изводи никакве реформе, кад мисли да доведе наше финансије у ред. Ја мислим, да колико год је било могуће у том моменту донети реформама, те се и изводе. А какве реформе ми можемо изводити? Можемо у првом реду да изводимо техничке реформе. Можемо заводити изванред у трошењу итд. У погледу самих пореза ми код непосредних пореза у овом моменту под садашњим приликама врло мало можемо да учинимо. То знамо ми у Србији, а то знају и господа, која су живела

у другим крајевима нашег краљевства. Па ипак су предложена два предлога законска, по којима ће Народно Представништво имати да да своју реч, још надам се у току идућег месеца. Ја сам имао право да и та два законска предлога поднесем: порез на ратну добит — и ту ми је баш чудно, што господин посланик тај порез не спомиње, порез о којем је било толико говора и који предпоставља једну важну финансијску, порезну тековину.

Господин посланик спомиње порез на нежење, о коме ћу имати прилике у своје време да говорим као што ће и Народно Представништво имати прилику, да каже своју реч и донесе одлуку. Међутим господе, у погледу посредних пореза ја сам још у свом експозеу, који сам држао кад сам први пут тражио кредит од овог Народног Представништва, изнео у ком правцу мислим да се реформа посредних пореза изведе и ту своју замисао ја сам готово потпуно остварио овим законским предлогом. И у погледу царина, трошарина, такса и свих посредних пореза овим законским предлогом учињена је велика реформа.

Интересантно је, да господину посланику све то није пало у очи. Ја сам већ напоменуо, да не замерам господину посланику, што није упознат с овим питањем, али кад се нема довољно чињеница, да се оцени финансијска политика владина, онда је та критика непотпуна и неоснована. Привремену дванаестину као и оне месечне кредите који су тражени по једном распореду, у неколико цифара изнети овде, то изгледа много површно. То је ствар поверења Народног Представништва. Ви нисте досада имали прилике да цените финансијску ситуацију, а то ће трајати дотле, док буџет не прође кроз финансијски одбор. Тек онда моћи ћете се са пуним правом изразити о ствари, а сада има да се изјасни Народно Представништво, поклања ли поверење влади, да можемо финансирати нашим краљевством за ова три месеца.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Реч има господин посланик Веља Вукићевић.

ВЕЉА ВУКИЋЕВИЋ. — На све замерке господина министра нећу сада да одговорим, биће прилике да о том још разговарамо, али ово имам да кажем. Ја нисам говорио само о приходима монопола што нису предвиђени, него и о томе, што се није утицало на те приходе монопола раније, да уђу у државну касу. Ја нисам критиковао владину финансијску политику од овог законског предлога, т. ј. од јуче, него од 7 месеци на овамо, а да сам ја имао право за глобалне цифре, то може видети господин министар финансија у самом пројектованом буџету, где стоји, да је за министарство војно предвиђена глобална цифра од 562 милијона. Не може се ваљда

ова цифра упоређивати са цифрама, које смо ми раније имали.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Има реч др. Иван Лорковић.

Др. ИВАН ЛОРКОВИЋ. — Поштовано Народно Представништво! Нека ми је дозвољено у име Народног Клуба, да образложим стање више Народног Клуба према законским основима о кредитима. Народни Клуб ће гласати за кредит. На ово га опредељује критичка ситуација о питању наших граница. Докле год наша држава још територијално није готова, докле год велики делови нашега народа стоје још под туђом влашћу, докле год су угрожени економски интереси и услови нашег економског развојка и напретка, докле Народни Клуб држи, да не може ускратити влади нужна средства у њеном настојању око што успешнијег решења наших територијалних питања.

Исти обзир на тешку спољну ситуацију упућују нас и на нужну уздржљивост при оцењивању владиног деловања на подручју владине унутарње политике. Унутарња политика владина, која нам не даје повода за поверење и у коју ми поверења немамо, ипак, поштовано Народно Представништво износити једну целу политику на подручју унутарњег деловања владиног, данас је тешко, и то са разлога тога, што влада ни у једну руку до сада није предложила један програм о своме деловању на подручју унутарње политике, изузев познате Престолне Беседе Владине. Као што ни ради тога, што није предложила овоме Народноме Представништву никакав рад у облику законске основе, која би могла служити као подлога, да се процени рад владин. Ја се зато у овај рад упуштати не ћу.

Председник *Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.* — Има реч г. Антон Кристан.

Poslanec Anton Kristan: — Gospodje poslanci! Gospod finansijski ministar je popolnoma prav raztolmačil stališče, ki ga imajo posamezne stranke zavzeti napram predloženemu zakonskemu načrtu. Izjavil je, da je to vprašanje glavno in zgolj vprašanje zaupanja, poverenja ali nepoverenja. To je čisto gotovo, da se pri potrebščini ene milijarde kron ne more tehnično razpravljati in da se ne more vsega pregledati zlasti ne v štadiju, v kakoršnem se nahajamo mi in pri tem razpoloženju gospodov poslancev, o katerem pričajo pač dovolj jasno prazne klopi te zbornice. Jasno je torej, da če se gre za eno milijardo, moremo vladi izreči samo zaupanje ali nezaupanje.

Mi socijalni demokrati delimo na vsak način stališče gospoda finančnega ministra. Stvar zaupanja je, da se dovoli vladi ena milijarda za 3 mesce. Mi pa tega zaupanja tej vladi dati ne mo-

remo in moramo glasovati proti predloženi zakonski predlogi in sicer radi tega, ker smatramo sedanjo vlado za nesposobno, da bi reševala one velike naloge, ki jih ima, in da bi vestno upravljala ta kredit, ki ga od zbornice zahteva. Ta zbornica in ta vlada sta precej čudni tvorbi. Vlada je koalicijska, ima za seboj 90% poslancev, kar ona hoče, to dobi, vse se ji prinese na krožniku, tako da ima naša vlada najkrasnejše stališče, kakor ga je sploh kedaj kaka vlada imela.

Mi socijalni demokrati kot zastopniki širokih ljudskih mas ne moremo kar na kratko brez kritike prehajati na dnevni red in moramo pri tej priliki, ko zahteva vlada od nas eno celo milijardo, na vsak način pogledati, kam gredo ti ljudski groši, kam gre ta denar, ki ga bomo krvavo plačevali v bodočih mesecih.

Gospodje poslanci, mi smatramo to vlado za nesposobno v gospodarskem in socijalno-političnem oziru. Moja naloga bo, da te trditve dokazem. Prinesel bom nekoliko slik te uboge države, ki smo jo vsi tako želeli, in ki je našla tako vlado, da ne razume svoje naloge in da jo bo, kakor vse kaže, pripeljala na rob propasti.

Gospodje, to nam dovolj jasno dokazuje stališče, ki ga je zavzela vlada ob priliki predloga našega tovariša Vitomira Korača glede demobilizacije in glede sestave 22. članskega odseka, ki naj preišče vzroke, zakaj je danes še toliko vojske. Ta vlada je enostavno zahtevala prehod na dnevni red, vi ste ji ga dali, ne da bi pomislili, kake ogromne posledice ima ta velika mobilizirana vojska za vso našo bodočo socijalno in gospodarsko življenje. (Medklici: „Mi se nahajamo na Koroškem še v vojnem stanju!“) Gospodje, tudi na to še pridemo.

Dalje je prešla vlada na dnevni red glede predloga tovariša Vasa Kneževiča v zadevi odprave cenzure izvzemši one stvari, ki zadevajo špeci-jelno vojaške operacije. Vlada je dalje zahtevala, da se preide na dnevni red preko predloga tovariša Korača glede svobodnega združevanja, glede svobode tiska in sploh vse svobode v tej državi.

Iz teh razlogov je jasno, da je v političnem oziru vlada pokazala, da ne razume duha sedanjega modernega časa n da stoji še vedno na stališču starih dni, ki niso vzdržali pred zgodovino.

Gospodje, vlada, ki zahteva prehod na dnevni red preko vprašanj, ki so nujna, ki so življenska, taki vladi socijalni demokratje ne morejo dati poverenja.

Vlada, oziroma finančni ministar zahteva od nas, da dovoli-mo za mesece junij, julij in avgust 265,037.694 K 75 v oziroma 232,296.608 di-

narjev 87 par. Če računamo ta znesek v kronah in izračunamo krone po današnjem uradnem kurzu 1 dinar = 3 K, dobimo malenkostno svoto 91,927.521 K 36 v, ki jo zahteva vlada od nas. Skratka torej 1 milijardo. (Medklici.) Gospodje, danes, ko smo navajeni na velike številke, par milijonov več ali manj ne igra prav nobene vloge.

Če pogledamo, kdo bo to svoto plačal, ne najdemo drugega kritja, kakor davke. Obdavčili bomo naše pridelke in izdelke in vso to svoto bodo morali po veliki večini plačati mali davkoplačevalci. Če vzamemo prebivalstvo naše države približno na 11 milijonov, vidimo, da bo prišlo 350 K davka na vsako glavo, tako da bo ubogi seljak ali delavec, ki ima 5 rodbinskih članov, plačal 1750—1800 K davka na leto. Gospodje, pri tem pa še niso vpoštevane nobene obresti vojnih dolgov in nobene anuitete teh dolgov. To je veliko vprašanje, ki nam bo še precej belilo lase.

Finančni položaj naše države je precej žalosten. Krona, ki smo jo prinesli iz Avstro-Ogrske, Bosne in Hercegovine v skupno državo Srbov, Hrvatov in Slovencev, pada vsak dan na vrednosti. Dinar se, kakor je to povedal eden predgovornikov, tudi ne dviga, in tako nastane precej čudno vprašanje, kaj bo. Vsled padanja krone se je v naših krajih pokazala silna draginja. Oni ljudje, ki živijo od svojih fiksnih dohodkov, so v veliki stiski in bedi, ker ne morejo dobiti za oni denar, ki ga prejmejo za svoje delo, tega, kar za življenje neobhodno potrebujejo. Draginja narašča od dne do dne in bo še hujše, ker smo ravnokar slišati, da se bo v najkrajšem času podražila moka za 60—70%. Čisto gotovo je, da je tu zopet vmes tista nesrečna krona, katere vrednost vedno pada, a pomoči ni od nikoder.

Potrebe države so ogromne. Državno uradništvo, ki ga potrebujemo precej veliko, prihaja in zahteva povišanje plač. Državno uradništvo, zlasti pri nas v pokrajinah bivše Avstro-Ogrske, je nezadovoljno, ker s svojimi plačami res ne more živeti. Če pogledamo, kaj ti uradniki na mesec zaslužijo, uvidimo nujno potrebo, da se uradništvu mora pomagati, da se mu plače morajo zvišati. Kaj hoče uradnik X. činovnega razreda, ki služi državi že 10 let in dobiva za to 2.900 K plače na leto! Kako naj živi s to plačo? Kako naj živi uradnik VIII. činovnega razreda, ki ima veliko otrok ter dobiva letne plače 4.600 K? Ali recimo, kako naj živi uradnik VI. činovnega razreda, ki prejema sicer letne plače 6.600 K, a mora skrbeti za odrasle otroke in jih stanu primerno šolati in vzgajati? Kako naj živijo naši oficijanti, sluge in tisti uslužbenci, ki prejemajo po 1.400—1.600 K plače na leto? Čisto jasno je, da

bo država morala tem uslužbencem plače povišati. Naravno je, da bo morala skrbeti, kje bo dobila ta denar. Stroški, ki bodo s tem povišanjem plač prišli, so naravnost ogromni, velikanski, da se človek mora vprašati, kje bomo dobili za vse to pokritje.

Pa ne samo to. Če pomislimo, da bi naš ubog uradnik, ki ima 1.200 K plače na leto in tri otroke, moral plačati 1.800 K davka na leto; si ne moremo predstavljati, kako naj se cela stvar uredi, da bo prav.

Je pa še veliko drugih vprašanj, ki jih bo treba rešiti. Prehajam k vprašanju učiteljev. Vsi učitelji, ki naj bodo oni, ki ustvarjajo našo državo, ki naj bodo pionirji kulture, so siromašno plačani in zahtevajo od države zboljšanja svojih prejemkov.

Nimamo pa samo uradnikov in učiteljev, ampak še druge stanove, ki pridejo na državo. Tu imamo vojsko. Za to vojsko je poskrbljeno. Oficirji so n. pr. jako dobro plačani. Tako ima pri nas v Ljubljani, ki se nahaja na vojnem ozemlju, polkovnik 2.750 K plače na mesec, torej približno toliko kakor uradnik IX. činovnega razreda na leto. Podpolkovnik ima 2.496 K na mesec, podporočnik pa 1.325 K mesečno. Če vzamemo slugo, ki služi državi že mnogo let in prejema za to 1200 K letne plače, vidimo, da zasluži podporočnik na mesec več kakor pa sluga celo leto. Veliko je slučajev, da ima dvorni svetnik V. činovnega razreda 200 K manj na mesec kakor pa njegov 18 letni sin, ki služi kod potporočnik v vojski. Za te je denarja dovolj. In če jim bo hotela vlada še povišati plače, boste za to glasovali in, vladi dovoliti vse, kar bo hotela.

Torej gospodje, plače častnikov so visoke. Če pa pogledamo še, kaj stane vojaška uprava, pridemo do naravnost velikanskih svot, kar nam dokazuje interpelacija gospoda tovariša dr. Sekulića, ki je zahteval od vojnega ministra, da nam razloži, kako je mogel v Banatu plačati oves po 70 dinarjev za 100 kg, ko je vendar normalna cena 70 K za 100 kg ter je vsled tega država izgubila 8 milijonov kron. Gospodje, vladi, ki tako gospodari, ne moremo dati našega zaupanja, ker ga ne zasluži. Če pride sodrug Korać s predlogom na demobilizacijo, ki gre edino za tem, da bi se prihranilo kolikor mogoče milijonov kron, se preide enostavno na dnevni red, ker Bog ne daj, da bi si kdo upal tukaj ziniti in da bi se reklo: gospodje, to je treba rešiti tako, da bo imela država nekoliko stroškov manj (Poslanik Don Stanko Banić: „Kaj pa Koroško?“). Koroško! Bolje bi bilo molčati o tem. Kdor je zakrivil tisto nesrečo mora molčati. Če bi se ne napravilo tiste neumnosti, bi ne bilo tega, kar je tam. Jaz sem že rekel, da je tre-

ba napraviti preiskavo in kaznovati tiste, ki so provzročili ne samo, da je ljudstvo neizmerno trpelo, da so Nemci pokradli milijone, ampak tudi to, da se je mobiliziralo 8 letnikov, kar bo zopet stalo milijone in milijone. Ali mislite, da ne vem za konferenco na Jezerskem? Dobro vem, kdo je bil tam, in tudi dobro vem, kdo je telefoniral, kdaj naj se prične vstaja. Gospodje, Jugoslavija ne sme biti eksperiment, ampak zaželjena država, v kateri hočemo živeti kot svobodni državljani. Srbija ni krvavela zato, da bi se delali eksperimenti s tem, kar je iz te države postalo.

Žalostno je, gospodje! Potrebe, ki jih ima naša država, so ogromne. Jaz popolnoma priznavam in sem tudi za to, da se potroši, kar je mogoče in kar se da, da se uredijo razmere v tej državi. Čisto jasno je, in mislim, da si pred tem faktom ne bomo zakrivali oči, da je treba našo državo urediti; naša naloga je, da se ta država konsolidira, da se razmere uredi tako, da bomo mogli živeti pošteno življenje kot pošteni državljani. Jaz razumem, da so potrebe velike. Vzemimo n. pr. samo šolsko vprašanje v naši državi. Šole so podrte, šol ni in v deželi je silno veliko analfabetov. Skrbeti moramo za to, da se povzdigne ljudsko šolstvo, da se povzdigne meščansko šolstvo, a ustanovimo strokovne šole, gimnazije, realne gimnazije, tehnične šole, gospodarske šole i t. d. Gospodje, vsi smo prepričani, da manjka strokovnih ljudi na vseh poljih. Če hočemo razmah naše države, če hočemo, da se naša država razvije, potrebujemo strokovno izobraženih ljudi, ki bodo skrbeli, da se razmere uredi. Treba nam bo tehnikov, inženirjev, kar bo stalo mnogo denarja.

Naše komunikacije, ceste in pota so precej razdrapane in menda bo treba silnih milijonov, če bomo hoteli urediti ceste in pota tako, da bo promet mogoč.

Dobro vem, da je potrebno, da se popravijo železnice, da je treba napraviti nove železniške vozove, stroje, šine i t. d., da je treba vse to urediti. Danes je čudno, da se ne pripeti več nesreč, kakor se jih dejansko dogodi.

Dalje imamo železničarske plače. Če opazujemo nezadovoljnost, ki vlada med našimi železničarji, vidimo, da je na vsak način potrebno, da se uredi plače železničarjev. Pravi se: „Na železnicah se krade“. Kdor danes kaj pošlje, že vnaprej računa s tem, da se 30% poslanega blaga izgubi. Vprašam vas pa, gospodje: Zakaj se krade. Meni so znani slučaji, da kradejo celo akademiki. Tako je n. pr. u Zagrebu pred sodnijo dr. Miholić v družbi z enim železničarjem in enim poduradnikom. Zakaj se dogaja vse to? Zato, ker

ljudje s tistimi plačami, ki jih dobivajo, ne morejo živeti. (Medklici: „To je demoralizacija!“) O demoralizaciji lahko govore tisti, ki so siti. Ne more se pa govoriti o demoralizaciji tistih ljudi, ki naj žive s plačo dnevni 10 K. Gospodje narodni poslanci pač lahko govore o tem, ki zaslužijo v petih dneh 250 dinarjev, vse drugače pa je pri delavcu, ki zasluži na mesec 240 K. Gospodje, predstavljajmo si stvar, kakor je, razgovorimo se jasno, dajmo železničarju toliko, da bo mogel živeti, in videli boste, da ne bo nobenih tatvin več. Stvar si moramo ogledati kakor je, s frazami se ne da danes nič opraviti. fraz smo imeli že prej zadosti. Če ljubimo domovino, proč s frazami! (Medklici poslanca Džamonja). Nikar se ne razburjajte, gospod poslanec Džamonja! Vsak ni imel prilike delati vojnih „kšeftov“. Saj vemo, kako ste delali v Bosni in Hercegovini in zato je nepotreben vsak medklic. Mi smo tukaj zato, da si povemo stvar tako, kakor je. Če jaz pripovedujem, da so na Hrvaškem razmere tako žalostne, kakor so, pripovedujem to samo radi tega, ker je nujno potrebno, da se uredi železničarsko vprašanje. Urediti je pa treba to vprašanje ne samo na Hrvaškem, ampak tudi na Slovenskem, v Srbiji in drugod, skratka treba je spraviti železničarske plače v skladje z današnjo draginjo, da bodo mogli železničarji živeti. Treba je urediti to vsled tega, ker vrednost krone vedno pada; čim manj bo krona vredna, toliko več jih bo treba dati. Vsi veste, gospodje, da še noben državni uradnik ni obogatel in da je vsakdo dobival vedno samo le toliko, da je skromno preživljal sebe in svojo družino. Popolnoma sem prepričan, da je treba železničarjem odpomoči in da bo stalo veliko novcev, da bomo uredili železniške razmere.

Treba bo urediti tudi naše luke. Če pogledamo pristanišča v Belgradu ali v Zemunu, se moramo nehote vprašati, ali so to sploh pristanišča. Za vse to bo treba zopet denarja.

Vem, da nas čaka regulacija rek. Treba bo regulirati Dravo, Savo, Muro, Pesnico itd. Če hočemo, da bo naš seljak z veseljem delal na svoji zemlji, moramo skrbeti, da mu ne bosta odnašali Drava in Mura cele kupe zemlje proti Hrvaški, kjer je zemlje že itak dovolj.

Gospodje, treba bo skrbeti za obnovo zemlje. Če vzamemo vašo ožjo domovino, kraljevino Srbijo, vidimo, da je tu vse tako razdejano, da mora biti skrb vsakega srbskega političarja, da se ta zemlja kar najprej obnovi. Obnova zemlje je nujno potrebna in naravnost kriči po rešitvi. Gospodje, mi smo prepričani, da bo zato treba mnogo denarja in da mora država dati denar za to. Če hočemo da se Belgrad popravi, bo morala zopet

dati denar država, kajti mi ne moremo čakati na to, da bi posamezni lastniki popravljali svoje razbite hiše. Če bi čakali na to, bodo stanovanja tako draga, da bi v Belgradu ne mogel nihče stanovati. Treba je, da stori to država, ki ima dolžnost napram tem svojim državljanom. Vem, da bo to silno veliko denarja stalo, kajti naravno je, da se veliko delo ne da napraviti z malimi stroški.

Naš kmet, srbski kmet, ki bo prišel po demobilizaciji domov, bo našel svoj dom opustošen bo našel svoje gospodarstvo zapuščeno, in kje bo dobil ta kmet plug in drugo orodje, da bo mogel začeti z delom opet tam, kjer je prenehal pred začetkom te nesrečne vojske?

Agrarna reforma nam bo napravila mnogo skrbi in dela. Bati se je, da se pride iz velike produkcije v malo produkcijo, kjer se bo delalo z vse drugačnim orodjem, kakor se je pa delalo doslej. Če ne pridemo na zadružno kooperativno polje, kjer bo mogoče seljaku zadružnim potom obdelovati svojo zemljo, potem bomo mrgali skrbeti mi, da dobi kmet za obdelovanje potrebno orodje.

Vem, da je za to treba veliko denarja. Veliko denarja je pa treba tudi za prehrano. Mi smo dežela žita, dežela masti, dežela pšenice, dežela moke sploh; zgodilo se je pa ob časih, ko je bil ves Banat prepravljen s pšenico, ko so prihajali tuji oficirji in tihotapljali pšenico preko demarkacione črte, da so nam v tistem času dovažali naši prijatelji Amerikanci drago moko po K. 4.50 v kg. ki se pa v kratkem podraži še za 30%. Tudi meso in mast moramo dobivati iz Amerike ter s tem take rekoč naš denar, oziroma sami sebe zadolževati za one stvari, ki jih dobivamo iz Amerike in ki jih imamo dovolj doma. Vse to se dogaja v državi, ki je kat exochen poljedelska, radi tega, ker si vlada ne upa nastopiti proti oderuhom, proti špekulantom i krvosesom, ki mislijo, da je sedaj ugodna konjunktura za nje, da bi se bolj obogatili na stroške siromašnih slojev. Iz strahu pred temi ljudmi si naša vlada ne upa nastopiti in prosi naše saveznike, da nam prodajajo po visokih cenah svoje blago, kar ima za posledico, da se povišujejo cene na našem domačem trgu.

Če pogledamo našo prehranjevalno politiko vidimo, da je ta prehranjevalna politika bila v rokah precej nesposobnih ljudi. V vojni in v času ko smo bili takorekoč navezani na to, da nam je Amerika pošiljala svoje blago, smo ukiniili vezano trgovino ter prestopili k svobodni trgovini, kar je imelo za posledico, da so cene vsem življenskim potrebščinam znatno poskočile. Tako je na pr. cena koruzi, ki je stala prej 60 vin., poskočila na 1 K do K 1.20, torej za 100%, kar je provzročilo, da so zopet prišli železničariji in uradniki ter rekli:

„Prosimo, povišajte nam plače, ker ne moremo več živeti“. Če bo delala država tako imenitno gospodarsko politiko, bo seveda vse zelo „po ceni“. In tako vlada zahteva od nas eno milijardo, da bo zopet delala tako, kakor je delala v tem slučaju!

Gospodje, oglejmo si nekoliko naše banke! Te se postale veletrgovine. Tam se denarja ne dobi. Gospod finančni ministr je rekel da bo težko s tistim vojnim posojilom, češ da so banke zaprte, zapete do vratu n da se drže reziervirano naprem državnim bonom. Zakaj? Vsaka banka je postala trgovec, ima svoje „Tochtergesellschaften“, družbe z omejeno zavezo. Zakaj bo torej dajala državi denar pod gotovimi procenti, ker lahko potom svojih Tochtergesellschaften kupčuje vsled modre naredbe o svobodni trgovini?

Gospodje, ad vocem svobodna trgovina: Svobodna trgovina je v naši državi zelo interesanten kapitel, ki ga je treba nekoliko natančneje pregle dati. Znano mi je več interesantnih slučajev, ki sem jih izvedel. Mi ne moramo dobivati razno blago iz tujih krajev, in čisto naravno je, da se mora ta kupčija, ta import vršiti samo z dovoljenjem vlade.

V tem pogledu se je pripetilo že več interesantnih slučajev, izmed katerih naj jih navedem samo nekaj. Neki Norbert Weis v Zagrebu je vladi predlagal, da preskrbi Jugoslaviji 20 vagonov šibic, in sicer po ceni po 10 vin. za komad. Ta ponuda je šla preko zemaljske vlade v Zagrebu na centralno vlado v Belgradu. Tu pa niso hoteli dati potrebne uvoznega dovoljenja, pač so ga pa dali Gospodarskemu društvu hrvaškemu vsled posredovanja poslanca dr. Riharda Krausa. To društvo je dobilo šibice proti rekompencaciji krompirja in sicer po ceni 40 vin. za komad. Poleg tega je bilo pa treba plačati še 10 vin. provizije za komad onemu, ki je kupčiju posredoval.

Ta slučaj jasno dokazuje, da ta vlada res za služi naše zaupanje, vlada, ki je bila proti temu da bi se dobile šibice po 10 vin. komad, ki je pa bila zadovoljna s tem, da se nabavijo po 50 vin. češ, saj imajo ljudje v Jugoslaviji denarja dovolj.

Sploh bi bilo o vsem tem obsežnejše govoriti ali pride tudi za to pripravi čas.

Gospodje! Če se ozremo na industrijo, vidimo eno: vsled gospodarske politike naše vlade gre naša industrija propadu nasproti! Vsaka država, ki se poraja, mora osredotočiti vse svoje sile, vse svoje moči na eno točko: kako povzdigniti lastno industrijo. Iz zgodovine naše sosedne države Madžarske bi se lahko v tem oziru veliko naučili. Tudi sedanje razmere na Češkem in rasprave v češkem držav. zboru nam kažejo kako skrbi mo-

derna država z modernimi političarji za povzdigo lastne industrije. In pri nas?! Boga mi moga, kdo se pri nas briga za to. Ni ga človeka, ki bi se brigal za našo industrijo, ampak vsakemu, ki bi rad kaj napravil v tem oziru, se delajo ovire na vse mogoče in nemogoče načine.

Naj navedem en slučaj! Jaz sem za cinkarno v Celju, kjer bi naša država lahko izdelovala modro galico, ki se rabi v celi Jugoslaviji, v lastni režiji v taki množini, da bi bila krita vsa naša potreba, in to po ceni K 2.80 za kg. prosil tukaj v Srbiji 2 meseca in pol za bakreno rudo in bakreni kamen ki ga je tukaj toliko, da ne vedo kam z njim. Samo v šlepovih kraj Belgrada je 45 vagonov bakrenoga kamena. Dva meseca in pol sem hodil od Poncija do Pilata, a še danes nisem dobil tega, kar iščem, in sploh ne vem kdaj bom dobil. Stvar se ne premakne in se ne premakne. Črno kavo ti ponudijo, kamor prideš, a da bi ti dali baker za izdelavo prepotrebne modre galice — to pa ne! V enem uradu mi pravijo: „Toga nema!“, v drugem: „To je vprašanje kompetence“, v tretjem zopet kaj drugega, tako, da se človek vpraša kdo je gospodar in kdo ni.

Če hočeš imeti bencol ili bencin iz vojnega plena, se veda ne dobiš ničesar. Gospodarski stroji v vojnem plenu jemljejo konec, ker se nihče ne briga za nje; o tem sem se prepričal na lastne oči. Gospodje, pojte enkrat pogledat, kaj se godi z vojnim plenom! Tam se delajo milijoni škode in nikogar ni, da bi napravil red! Tam je bilo na stotine in stotine vagonov moke, medtem ko je v Belgradu manjkalo.

Gospodje! Te dni sem bil v Novi Pazovi in sem videl in konstatoval nastopno. V Novi Pazovi kraj Belgrada stoji že od 4. decembra 1918. vlak s 30 vagoni moke. Seveda je tista moka sedaj že bog ve kakšna; črvov je v njej vse polno. Gospodje, pojte enkrat tja pogledat! V Belgradu kupujejo ljudi moko po visokih cenah — tam pa jemljejo celi vagoni moke konec!

V Vinkovcih stoji tudi že približno 20 dni 29 vagonov sladkorja. Nikdo ne ve, čigav je; sladkor tam stoji i čaka, kdo ga bo ukradel.

V Novi Pazovi je 50 vagonov drv, ki čakajo usmiljenega človeka, da bi ih spravil proč. V Belgradu ni drv, v Zemunu ni drv — a što nas to briga? Bo že nekaj! Kizmet! Kar bo, bo, svet se vsled tega ne bo podrl.

Gospodje! Če mi to gledamo, se vam čudimo in čudimo, da odobravate tako mirno prehode na dnevni red.

Gospodje! O industriji bi lahko govoril še zelo veliko. Slovenija je precej industrijalna zemlja; napraviti bi se dalo veliko — a kaj hočete! Saj

človek ne more poslati pisma v Nemško Avstrijo ali v Čehoslovačko republiko! Zaprti smo hermetično od vseh strani. Ne preostane ti drugega nego reči: Vzdaj se! Kizmet! Bo, kakor bo!

Premog je zelo važen faktor v gospodarstvu naše dobe. Vsak dan berete v časopisju; „Zakaj ne vozi v Belgradu tramvaj?! Vsako mesto ima tramvaj!“ S fujakerjem se ni mogoče voziti, ker računa kar 100 kron za pol ure, kar more plačati samo dober narodni poslanec. In kaj sem konstatal glede vzrokov, zakaj primanjkuje ponekodi premoga? V Ivancu na Hrvaškem je za 150 vagonov premoga, ki se ne moreju odpeljati, ker „vagonov nema“. V hrvaškem Zagorju je nekaj sto vagonov premoga, ki se ne morejo s istega razloga odpeljati, tako da mora delo v rudnikih počivat. Po vagonih pa trava raste, tako da bi se po njih mogli pasti magarci.

Vedno slišimo: „Premoga ni!“ Zato moraš iti ob 10 zvečer spat. Gospodje! V trboveljskem rudniku je določeno, da se pošlje toliko in toliko vagonov premoga v Srbijo. Toda ta premog se nemore odposlati, ker so nam hrvaške željeznice dolžne za mesec april 300 vagonov in za maj 500 vagonov, ki jih še niso vrnile. 800 vagonov torej manjka! Pojdite pa na Kalimegdan, ozrite se proti Zemunu, pa boste povsod videli toliko vagonov, da je veselje. Pokažeš to ministru saobračaja in ga vprašaš: „Brate, što je to? Vidiš vagone? Disponiraj ž njimi!“ - „Ja ne mogu!“ Kizmet! Vse zastonj! (Veselost.) Gospodje, vi se smejete; toda te stvari so žalostne, tako žalostne, da bolj biti ne morejo.

Cenjani gospodje! Ozrimo se na naše brodarstvo, na uporabo naših voda, našega morja! Vse to nas kliče, da rečemo enkrat tukaj odrešilno besedo. A te besede od nikogar ni. Tukaj v Narodnem Predstavništvu — kaj delamo mi? Človeka je sram; 3 mesece smo že tukaj in facit je ta, da je človeku žal dnevnice, ki jih je po krivici dobil. Tu bo treba resnega dela; vlada se bo morala s temi vprašanji pečati drugače nego doslej.

Država bo imela še silovito troškov. Če vzamemo samo vprašanje preskrbe naših invalidov, vdov in sirot, odškodnine za vse one, ki so trpeli v tej vojski — kdo prešteje milijone, ki si jih bo morala država preskrbeti, če bomo hoteli zadostiti svoji državljanski nalogi?!

Imamo še druga pereča vprašanja: zavarovanje zoper nezgode našega delavstva in kmetskega prebivalstva, vprašanja bresposelnosti, higijene, populacije našega naroda. Te stvari poznate vsi; vsi veste, kako so ta vprašanja važna, a nihče ne stori ničesar: (Medklicij.) Ne rečem, da teh stvari ne poznate; jaz bi bil nepravilčen, če bi trdil, da

niso gospodje tako modri kakor jaz; a vi nimate korajže (poguma), da bi vladi to povedali, ker je koalicijska vlada in morate zato preko takih nujnih stvari vedno preiti na dnevni red.

Omenil sem vprašanja zdravstva. Gospodje! V naši državi imamo vse polno tuberkuloznih ljudi; ta bolezen se grozno širi. Imamo vprašanja, kaj ukreniti proti širjenju kožnih bolezní in sifile, ki strahovito razsaja. Kaj se je storilo v tem oziru? Kje so tiste kompetence, ki so kaj storile?! Zastonj iščem pri „narodnem zdravlju“ programa, ki bi nam kazal pot iz te temne bodočnosti.

Gospodje! Vprašanja sirotišnic, bolnišnic, začite dece trkajo na naša vrata; naša dolžnost bo, da bomo reševali ta vprašanja z vso resnostjo, resneje nego se rešujejo danes.

Kamor pogledam, gospodje, in česar se dotaknem samo mimogrede, povsod se kažejo novi stroški. Kaj pa reče naša vlada k vsemu temu? Naša vlada vlada komodno; ima vojake, žandarme, policiste; vlada, cenzurira, konfiscira, zabranjuje, aretira; za vsako bolezen ima ista zdravila; vojake, žandarme, policaje, cenzorje. Gospodje so slišali da je slavni Gumpłowicz enkrat rekel: „Mit Bajonetten lässt sich regieren“, a so pozabili, da je dostavil: „Aber auf Bajonetten darf man nicht sitzen, kann man nicht sitzen.“ Gospodje! Zapomnite si: če bomo hoteli upravljati našo državo tako, kakor je treba, bomo morali tudi znati na bajonetih sedeti, bomo morali imeti tisti „Sitzleder“, kije potreben za vsako vladanje. Doba fraziranja, oduševljenja, izjav, delegacij in deputacij bo morala nehati, pričeti bo treba vpotrebljavati „Sitzleder“, magari tudi na bajonetih.

Zdi se mi, da se naša vlada drži orijentskega gesla: „Bo že kako!“ Tega se je naučila, tako mi se zdi, od tistega prav prijetnega milieja, ki sem ga v časih opazoval v Carigradu. Če je človek kam prišel, je trajalo silovito časa, preden se je kdo vzdignil in mu ponudil kave in cigaret; preden je pa izpregovoril, je trajalo pol dneva.

Te orijentske navade morajo izginiti, začeti se mora resno, pozitivno delo v prid državljanov in države. Naša težnja mora iti za tem, da uredimo to državo za moderno, svobodno, napredno državo.

Gospoda moja! Doslej sem pripovedoval, kaj je potreba; sedaj pa poglejmo še, kaj se pri naši vladi dela.

Najvažnejši resort je finančni resort, finančni minister je eden izmed najvažnejših ministrov. Če ga vprašamo: „Priatelj, kako pa je s tvojim gospodarstvom?“, pravi gospod finančni minister: „Gospodje, tako-le je: Slovenija redno plačuje dav-

ke, je navajana na to; Bosna in Hercegovina še tako nekako; Hrvaška bolj slabo; Slavonija, ki je največ nagrabila, uganja pasivno resistenco; v Bački in Banatu je pa težko, ker tam še poreznikov (davčnih uradnikov) nimamo: Glede Srbije in Macedonije se ni čuditi da ne gre; umevno je, da tam še ni mogoče davkov pobirati.“

Toda, gospodje, če pobiranje davkov ne gre, je to za finančnega ministra precej velik signum paupertatis, precej veliko znamenje nedela, kajti jaz bi rad videl, kateri uradnik mi ne bo delal, če imam avtoriteto države!

„Toda poreznikov ni!“ Jaz pa vidim po Belgradu, Zemunu, Zagrebu, Ljubljani dosti mladih fantov v lepih uniformah, ki se isprehajajo, kra-dejo Bogu čas in zapravljajo kraljevski denar; te bi nagnal v davčne urade in bi delali! A če pride sodrug poslanec Korač in predlaga: „Demobiliziraimo!“ se pa preide preko tega na dnevni red. To je kardinalna napaka naše vlade in našega Narodnega Predstavnštva, da se ne bavimo nikdar s temi temeljnimi vprašanji naše uprave. Nam manjka uradnikov — naši fantje se pa isprehajajo in od-vajajo od dela, od pozitivnega, drobnega dela, ki je neophodno potrebno za življenje.

Gospod finančni minister nam je povedal, koliko bo imela država stroškov. Sedaj pa nastane vprašanje, odkod bomo dobili dohodke. Če hočemo davke pobirati, moramo imeti urade, seveda tako urejene urade, kakor to zahteva moderna država. Če ni uradnikov, jih moramo dobiti; samo poiskati jih treba tam, kjer so.

Vprašanje državnih monopolov, tobaka, soli in carine nam kaže drastično, kako se ne sme delati. Človek bi pričakoval od finančnega ministra, da bo po 7 mesecih stopil pred nas s finančnim načrtom in nam rekel: finančni položaj naše države je tak in tak, jaz sem mnenja, da se bo prišlo do finančnega ravnovesja takole: Toda od njega smo dobili samo par prav komičnih stvari — oprostite neparlamentarni izraz! Toda človek se ne more vzdrževati smeha, če vidi tole. Finančni minister je izdal vabilo na podpisovanje državnega vojnega posojila v znesku 200 milijonov kron in 20 milijonov dinarjev. In tu beremo v „Glasu Naroda“, organu demokratske stranke, vabilo finančnega ministra na subskripcijo: Podpisujte 4% državne bonove, ker s tem ne koristite samo državi, ampak še bolj samim sebi. Da podpisovalci državnega posojila v znesku 200 milijonov kron in čamo, če beremo dalje — gospod predsednik naj mi dovoli, da preberem samo par kratkih stavkov (bere):

„Požurite upisom 4% državni zajam, jer je pošljednji rok 1. juna o. g.

Povrh kamata dobićete 5 dinara na 100 uplaćenih kruna, što će vam ih država pri izmjeni valute u tečaju priznati. O boljoj investiciji kruna ne može biti govora, jer oni, koji budu mijenjali u svoje vrijeme gotove krune za dinare gube — prema upisivačima drž. bonova — 5 dinara, što je po današnjem tečaju 15 kruna na 100 kruna.“

Kdor torej posodi državi 100 papirnatih avstrijskih kron, ki veljajo v inozemstvu samo 18% svoje navidezne vrednosti, dobi ob priliki povračila še 5 poštenih dinarjev povrhu! Jaz ne vem, kako naj to imenujem. Kje je dobil gospod finančni minister dovoljenje za tako transakcijo?

Interesantno je še tole, ki kaže vso naivnost gospodov v finančnem ministrstvu. V istem času, ko razpiše finančno ministrstvo državno posojilo, napove tudi davek na vojne dobičke. To se pravi z drugimi besedami: Vojni dobičkarji, če hočete, da vas ne bomo preveč obdavčili, ne podpisite državnega posojila, ampak skrijte denar!

Ker sam že pri davku na vojne dobičke, naj omenim še tole. Da je ta davek potreben in pravičen, o tem ni izgubljati besed. Žalostno je pa to, da je bil načrt za ta davek predložen finančnemu odseku že pred tri tedni, a ga finančni odsek še vedno ni pregledal in načrt še sedaj ni prišel v zbornico. Tako važen predlog — pa stvar ne more priti v tek! Finančni minister bi moral tu stvoriti svojo dolžnost.

Finančni minister je predložil tudi načrt za davek na samce. Gospodje, precej dovtipov se je že napravilo na račun tega davka. Stvar ni prav nič duhovita in Narodno predstavništvo predloge v sedanji obliki brezdvomno tudi ne bo sprejelo.

Naš finančni minister nima nikakega finančnega načrta. V celem finančnem zakonu ne dobite finančnega programa. Jaz se ne bom spuščal v meritum in podrobnosti, ker sem rekel, da je vprašanje tako velikanskega kredita samo vprašanje zaupanja in nič drugega. Jaz tega zaupanja nimam in ga ne morem imeti.

Zanimivo bi bilo primerjati delo našega parlamenta z delom parlamentov drugih držav. Veliko o tem sicer ne vemo, ker smo hermetično zaprti proti inozemstvu vsled strahu pred boljševiki; da bi nas ne okužili, a semtertja prodere vendar k nam kaka vest o tem, s kakimi važnimi predlogi se peča parlament Nemške Avstrije, s kako velikimi projekti se bavi parlament češke republike; slično čujemo tudi iz drugih držav. Povsod se stavijo predlogi, ki merijo na to, da bi se domovina konsolidirala in preuredila duhu časa primerno.

Gospodje, pojdimo dalje! Poleg davkov, poleg dohodkov iz monopolov in sploh dohodkov, ki spadajo pod resort finančnega ministra, imamo še ne-

kaj produktivnih gran (strok), glede katerih moramo zahtevati, da se povzdignejo, že zaradi dohodkov, ki jih dajejo državi. Imamo n. pr. saobračaj (železniški promet) in pošto. Če govorim o železniškem prometu, me vedno boli srce. To je eno najbolj perečih vprašanj. Ali naše železnice kaj nesejo? Koliko ima država od železnice več dohodkov kakor stroškov? Upam si trditi, da so naše železnice gotovo pasivne. In zakaj? Gospodje, če bodo naše železnice morale plačati komitentom (oddajalcem pošiljatev) vso škodo, ne vem, ali ne pridejo na konkurz, kajti toliko se pokrade in izgubi. Če se bo vse to iztožilo, res ne vem, kam pridemo s tem žalostnim poglavjem.

Gospodje! Kadar je treba gledati na to, da bo kako podjetje neslo, je treba tudi podjetje urediti tako, da bo moglo nesti; treba je investirati potrebne zneske in urediti ves promet temu primerno. Kaj se stori pri nas v tem oziru?!

Že slišim ugovor: „Premoga ni!“ Povedal sam že, da ga je dovolj. „Željezniških vagonov ni!“ Tudi vagoni so. Treba je le energične roke, treba je priti vun iz kizmeta, vun iz „bo že kako“ — in premog bo prišel od tam, kjer je; saj ima Bosna 10 premogovnikov, Hrvaška 10, pri nas v Sloveniji se koplje premog; tudi delavec je dovolj; zakaj se ne koplje črni dijamanat? Treba je samo krepke roke a naša vlada je nima, ker stoji na stališču prokletega orijentskega kizmeta.

Da v ministarstvu za promet ni energije, se vidi že pri železniških vozovnicah. Državni poslanci imamo pravico putovati povsod bresplačno. Pa pokažeš v vagonu sprevodniku nakaznico za brezplačno vožnjo, a sprevodnik pravi: „To me nič ne briga!“ Nazadnje te že kaznujejo, ker nisi kupil vozovnice. To sem skušil na lastni osebi. Kdo se pri železnici drži predpisov, ki mu jih daje nadrejena oblast?!

Pravtako je na južni železnici. Ta vozi tudi po našem teritoriju. Nemški poslanci na Dunaju imajo za bagatelo 200 kron celo leto prosto vožnjo po južni železnici, mi pa še tega ne moremo isposlovati. Avtoriteta železniškega ministrstva trpi vsled tega, ker tam ni dovolj energije. Južna železnica, ki je privatno podjetje, je zahtevala brzojavno, da se zvišajo tarifi za 200%. Vlada ji je vgodila, ne da bi bila vprašala poslance, tako da stane danes vožnja I. razreda iz Ljubljane v Zagreb 141 K, dočim je veljala poprej 20 K. V Jugoslaviji se je torej zvišala vozarina po južnoj železnici za 200 po sto, v Nemški Avstriji pa samo v I. razredu za 100 po sto, v II. razredu pa 75 po sto, v III. razredu za 60 po sto. Vsak človek mora reči, da je v Nemški Avstriji cenejše, v Jugoslaviji je pa svobodna

trgovina in svobodno odiranje. To ne sme biti. Tako postopanje zahteva obsodbo, ne pa zaupanja.

Če se ozremo na pošto, brzojav in telefon, pridemo zopet do prav tako žalostnega poglavlja, kakor je poglavje o železniškem prometu. Iz Belgrada pride pismo v Ljubljano večkrat šele v 8 do 12 dneh. Gospodje, mi naj bomo ena duša in eno telo! Slovenski poslanci naj bomo v tesni zvezi z domovino — pa preteče 16 do 20 dni, preden dobiš odgovor iz Ljubljane!

Brzojavka rabi v Slovenijo dostikrat 5 dni. Kar se tiče telefona, ni vredno o tem govoriti; saj more kdo samo uradno kaj poročati. V Belgradu nam je vsako delo nemogoče vsled žalostnega položaja, v katerem se nahaja naša pošta, naš brzojav in telefon.

In vendar bi bilo tu tako lahko pomagano! Stvar je tako jasna in preprosta, samo prijeti je treba. Vsak dan vozi Orient-ekspres iz Ljubljane v Zemun in obratno. Če bi pošta dala enega uradnika na vlak, ter mu isporočila ambulantno pošto, bi dobivali vsak dan pošto iz Ljubljane.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЧ: — Господине посланиче, упозорюjem Вас, да имате још 15 минута времена.

Poslanec Anton Kristan: — Pripravil sem se, da govorim točno eno uro in bom pravočasno končal.

Naša slovenska vlada je z ozirom na to, da je tako težko občevati z Belgradom, uredila lastno kurirsko službo. To stane vsak mesec 20.000 K. Ta kurirska služba pomaga samo uradom deželne vlade za Slovenijo, da laže občujejo z Belgradom; kaj je z Zagrebom, kaj je s kotarskimi predstojništvi, z velikimi župani? Vsi ti rabijo hitrejše zvezo z Belgradom. Ali bi ne bilo boljše in cenejše, če bi se napravila poštna zveza potom orijent-ekspresa? Po tem bi bile vse pokrajine čisto drugače pritegnjene k Belgradu, nego so sedaj. Da pa nimamo boljših prometnih razmer, tomu je krivo stajališče naše vlade: „Bo že kako! Saj je vseeno, če rabi pismo 3 ali 20 dni.“ Tako ne sme iti dalje.

Rekli boste, gospodje: „Res nam sicer nič ne nese pošta, ki bi lahko nesla, nič nam ne donaša brzojav, ki bi lahko donašal; nikakih dohodkov nimamo iz telefona — (konstatiram samo to, da so v moderni državi pošta, brzojav in telefon veliki viri dohodkov) — a kaj to nam? Mi imamo šume in rude, pri nas se koplje zlato, mi imamo baker, najlepši v celi Evropi!“

Istina je, gospodje. Toda poglavlju o gospodarstvu z našimi šumami in rudniki je tako, da je boljše, da o njem molčim. To je jasno dokazano, da nam naše šume in naši rudniki ne donašajo tega,

kar bi lahko donašali, ker se ne upravljajo tako, kakor bi se morali. Navedel bi lahko mnogo slučajev, a se danes ne puščam v to. V kravkem se mi bo že nudila prilika, da izpregovorim obširneje o tej stvari.

Marsikdo bo rekel: „Kaj je nam tega treba? Mi imamo vojni plen. Mi imamo veliko šlepov; novca in pare bo to donešlo.“

O vojnem plenu sem že govoril; treba bo, da vzame enkrat zbornica to vprašanje posebe v pretres; in zahteva odgovor na vprašanje, kaj je bilo v vojnem plenu, kaj se je prodalo, koliko se je pokradlo, koliko pokvarilo. Treba bo, da dobimo enkrat obračun o vsem demobilizacijskem blagu. Čisto navadna poslanska dolžnost je, da boste zahtevali natančen obračun, ker v vsaki dobro urejeni državi se poroča parlamentu o takih važnih računih; samo taki parlamenti tega ne zahtevajo, kjer zahtevajo ministri pri vsaki važnejši stvari prehod na dnevni red.

O vojni odškodnini ne bom govoril. To je poglavlje za se. V zadnjih dveh zaupnih sejah smo razpravljali dolgo o tem brez pozitivnega rezultata.

Kakor nam kaže finančni proračun, rabimo — kot rečeno — za prihodnje tri mesce približno 1 milijardo kron. Odkod naj dobi država ta denar? Dobiti ga nemore drugače, nego s posojili. Apeli-rati moramo na narod, ki naj nam posodi. Vprašam vas: Ali najdete v narodu potrebni odmev, ali najdete v narodu oporo, če se tako gospodari, če se tako vlada? Jaz se prav nič ne čudim, če državljani zapro denarnice in rečejo: Taki vladi denarja ne damo! Vlada mora pokazati, da stoji na višini, da je vlada dela, ne pa vlada kizmeta in orijenta. (Poslanec Ribnikar: „Socijalisti v Nemški Avstriji so govorili drugače o državnem posojilu.“) Kako so govorili socijalisti v Nemški Avstriji, me nič ne briga, prijatelj Ribnikar! Jaz sem socijalist v Jugoslaviji, ne v Nemški Avstriji.

Gospodje! Po mojem mnenju je velika napaka, da je vlada koalicijska, ker je s tem vezana velika večina zbornice, da ne sme delati ovir svojim ministrom, reprezentantom svojega kluba, in da si gospodje poslanci vežejo jezike ter ne govorijo, kadar bi jih dolžnost klicala.

Jaz vidim vse nedelo tega Narodnega predstavništva v tem, da je to taka mirna, tiha voda. Vi veste, da ribniki, ki ne odtekajo, gnijo in voda smrdi. Le ona voda je bistra, le ona se dobro pije, studenčnica, ki teče in dere, kjer prihaja voda vedno nova. Takrat bo bolje v Narodnem predstavništvu, ko bomo imeli vladu, ki ji bomo zaupali, ki bo vladala v prepričanju, da se bo njeno delo in nedelo kritizirala z vso oostrostjo, stvarnostjo in do-

brohotnostjo, kakor zasluži vlada, ki dela, ne pa zahteva „prehodov na dnevni red“.

Žalostno je tudi to, da je naš ministrski svet, ki je prav za prav nam v celosti odgovoren, tako velik, da ne pride nikdar do takih dejanj, ki jih je treba. Naših 20 ministrov je prevelik aparat. Ena izmed prvih stvari, ki jo bo treba napraviti, bo ta, da se število ministrov zmanjša vsaj na 12 in da se odpravijo resorti, ki samo mešajo kompetenco. Rekonstrukcija kabineta bo morala biti taka, da se bodo ministrske stolice uredile primerno duhu časa. Preurediti se mora tako, da bo dobil parlament odrejen pravec, da bomo vedeli, ali uganja nazadnjaško ali napredno politiko. Danes vidimo v vladi zastopnike svetovnega nazora desnice in zastopnike svetovnega nazora levice, torej nekaj takega, kar ne gre skupaj. Ob takih razmerah v ministrskem svetu je nemogoče, da bi se mogla država, kakor je naša, upravljati v tistem pravcu, v katerem je treba, da se upravlja.

Taki vladi, ki bi nam pokazala, da razume, kako naj se upravlja moderna država, bi jaz z obema rokama votiral kredit, bi rad privolil še več milijonov, ker bi spal v mirni zavesti, da bodo ti milijoni prinesli nove milijone in milijarde, da bo narod vstal iz teške bolezni. Moja dolžnost je, da gospode poslance svarim, ob 12. uri, preden pade država v prepad, proti kateremu gre, da naj ne dajo kredita vladi, ki ga ne zasluži. Jaz s svojimi tovariši tudi ne bom glasoval zanj. (Ploskanje pri socijalnih demokratih.)

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Има реч господин Министар Председник.

Председник Министарског Савета СТОЈАН М. ПРОТИЋ. — Ја ћу молити, господо, да ми дозволите да кажем неколико речи поводом говора господина предговорника. (Чује се: Јаче, говорите јаче.) Ја бих радо јаче говорио, али Вам морам одмах признати, да немам тако висок глас као господин Кристан, а мислим, да би и утисак и резултат његовога говора био бољи, да је мало мање дигао глас. Ако је мислио, да висином гласа може јачи утисак на нас учинити, ја му морам рећи, да се у томе vara. У говору разлози говоре, а не висине гласа.

Господин Кристан нам је одмах у почетку свога говора казао, како нам неће дати своје поверење и поверење својих другова. Ми му благодаримо на томе, што је одмах то казао, само се ја морам чудити, зашто је он овако дугачак говор после тога држао. Ми се са уводом његовим можемо врло брзо квитирати. Он нама не поклања поверење, па ни ми не ћемо њему дати своје поверење, али он је критикујући владу у исто време критиковао и парламенат.

Казао нам је, да не унемо да радимо, да смо неспособни. То је његово право да каже, али је у исто време казао, да је и парламенат неспособан, јер је онда низ чињеница износио из којих је хтео утврдити, да парламенат за све што год он и његови другови питају и интерпелирају прелази на дневни ред. Епа, господо, какав је резултат од тога? Шта то треба да нам каже? Како може да се поправи то стање ствари, ако смо ми, који сада на влади седимо, неспособни, не унемо да управљамо — а ми имамо способности колико је дао Бог — ја питам, како ће се поправити ако стоји то, да и парламенат, који нас је досада подржавао, прелази на дневни ред преко свега овога што г. Кристан и његови другови изнесе? Резултат свега тога може бити само тај да створимо једну социјалистичку владу, је ли тако? Шта представљају господа социјалисти? Колики број народа представљају, да ли би они могли имати већину? Ја мислим, сигурно не. Морали би онда да распустимо ову Скупштину и да наредимо изборе. Је ли тако? (КРИСТАН: Јест.) Може ли то бити господине Кристане сада? (КРИСТАН: Да пређемо на дневни ред!) Е, не ћемо сад да пређемо на дневни ред, сад ћемо још да говоримо!

Ова упадица г. Кристана показује оно што из целог његовог говора или бар из три четвртине његовог говора може да се види — такав је бар утицај на мене његов говор учинио: да г. Кристан нити је ратовао нити је од рата осетио што год! Ко, господо, зна да је наш народ највећим делом својим у свима ратовима био захваћен и толико година у оваквом једном страшном рату провео. — тај, господо, не може и не сме да говори онако како је говорио г. Кристан. (Гласови: Тако је!) Он ставља, господо, нама задатке, које једна савремена држава ни у најмирније доба не може да реши. Ми имамо, господо, данас три социјалистичке државе, колико ја знам: имамо Русију, имамо Немачку и имамо Мађарску. (Чује се: И Немачку Аустрију!) Да, и Немачку Аустрију. Да ли би нам г. Кристан могао препоручити ма коју од тих?! Ви, господо, имате у Немачкој председника републике — г. Еберт је социјалиста, и знате какве је он државе председник? Он каже: он је председник Рајх-а! То је један nonsens, једна бесмислица! Ето видите какве бесмислице могу и социјалисте у своју главу да сместе: тако је народ научио у Немачкој да се то зове Рајх; али, они кажу, ми имамо републику и метнули су социјалисту за председника републике! Па такво стање имате у Немачкој, такво стање имате у Мађарској. Ја могу, господине посланиче, да вам кажем, да је овде у Југославији боље него у све три! (Одобравање. АНТОН КРИСТАН: Ја то нисам казао да је тако боље, ја морам корегирати г. Министра Председника да он усурнира мени оно што ја нисам казао!) Пардон, го-

еподине посланиче, цео је говор ваш у томе — ми смо стари парламентарци, ми знамо шта се говори. То сте казали, господине посланиче, што сам ја сад казао: оне ваше критике само то могу да значе и ништа друго. И после таквог резултата из вашег говора, ваш говор, као што видите, никаквог правничког резултата не доноси и, према томе, ми смо за ова два сата имали један чист губитак! (Смех).

Сад, молим Вас, ја морам да кажем и ово и да се оградим, ако хоћете, и да протестујем против оваквог вођења дискусије. Ја молим г. посланика, нека размисли и нека ми каже и један пример и у једном парламенту, у коме се води дискусија о дванаестинама овако како је он повео. Ово је, господо, једна начелна дискусија и то такве врсте, какве опет ни у једном парламенту нема. Г. Кристан је у својем говору додирнуо све ресоре. Тих ресора, као што знате, има двадесет. Е, па, господо, какав ће резултат бити, ако хоћемо парламентарну истинску дискусију, ако би његовом примеру следовали, као што треба, јер ми имамо права, као што нас он напада и критикује, имамо права да се бранимо — какав би резултат био те дискусије ако би сваки министар усвајао и по закону одговарао г. Кристану по читав 1—1½ сат?! Ми бисмо отишли *ad calendas graecas* с овим предлогом који пред нама стоји. Ми да узмемо и да сви министри одговарају г. Кристану свега 2 сата — то је, господо, опет 4 сата, — па, молим вас, је ли то парламентарни ред?!

Ми кад дођемо да водимо дискусију бюджетску, не треба тако да је водимо, ако хоћемо да та дискусија буде плодна, и ако хоћемо правилно да радимо: а овако водити дискусију, то је једна чиста опструкција. Ако господа хоће то да радимо, нека нам кажу, па се ми и према опструкцији умемо наћи. А ја држим, да није парламентарни ред, да се износе оваке критике и оваки ситни или поједини факти, који треба да се контролишу, на које треба да се одговара, кад је реч о дванаестинама.

Ја сасвим допуштам, да човек може и своју критику казати, али, господо, држати оваке говоре од два сата, кад је реч о дванаестинама, и кад има да се искаже влади поверење или неповерење, ја држим, да то није умесно и да то није парламентарно. Јер, господо, ако хоћемо да водимо лојалну борбу, *fair play*, што кажу Енглези, онда господа Кристан и његови другови морају у својим противницима дати оно, што за себе траже. А он нас ставља у тај положај, да ми не можемо да се бранимо, јер ако следујемо његовом примеру, ми ћемо ризиковати да не добијемо дванаестине, дакле ставићемо државу у један незгодан положај, а ако не следујемо његовом примеру, него ћутимо, он ће казати: ево шта сам рекао влади, а она не сме да ми одговори, него ћути. То, господо, није парламентарно, то није ред!

Ја бих молио сву господу посланике, да размисле о практичним последицама сваког нашег корака, па да своју дискусију сведу у оне границе, какве су одређене обичајима у свима парламентима, и да не раде оно, што се нигде не ради.

То сам имао да кажем. (Живо одобравање.)

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ. — Господо, има још пријављених говорника. Ја предлажем, да ову седницу закључимо, а да закажем другу седницу у петак после подне, у 4 сата, пошто је сутра заједнички празник, са овим дневним редом:

1. продужење данашњег дневног реда и
2. интерпелације г. Војиновића и г. Рибарца.

Прима ли Народно Представништво овај дневни ред? (Прима.) Објављујем, да је примљен.

Закључујем данашњу седницу.

(Састанак закључен у 20 часова и 30 минута.)

Видео секретар, Др. Аца Мијовић с. р.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

27. редовног састанка Народног Представништва држаног 28. маја 1919. у Београду.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

па г. Министра Унутрашњих Дела у ствари цензурисања новосадског дневника »Слободе«.

Изгледа да цензори имају неку нарочиту тајну наредбу, да против појединих листова врше саботажу, како би излажење појединих листова онемогућено било.

Јер друкчије не можемо да растумачимо себи заплъену доле наведени ставки у Новосадском днев-

нику »Слободу« бр. 96. од уторка 13. маја у ком броју је заплъено следеће:

Стари методи у »нова« доба

Капитал нема граница. Представници капитализма и њихова жеђ за нагомилавањем профита је непогаљљива.

То је од увек било бива и биће. Док је капитал неограничен, дотле представници капитализма било великог или малог, сви од реда инстинктивно устају

против представника рада, да ове и њихове најнужније потребе скуче и ограниче.

Док капитал хоће слободну и неограничену пијацу својих продуката, у исто време представници капитализма позивају власти у помоћ, да их ови помогну у томе, да се цена раду таксира, да се скучи у најтеже границе нужности.

Радништво осим своје снаге, коју износи на пијацу рада, апсолутно нема никакве друге изворе живота, из којих би могло у евентуалним тренуцима радне кризе себе и своје породице на извесно време осигурати.

Док ствар код радништва тако стоји, дотле су капитали осигурани у извесним кризама, тако, да су им и њихову интереси заштићени.

Да би радништво заштитило најобичније потребе своје за одржавање полуживота, оно је морало да се организује и попут својих организација да поведе заједничку акцију. Радничке борбене акције су за побољшање своје — штрајкови.

Штрајк је средство којим радништво себи и својим потребама добија задовољштину, пошто код капиталиста добре воље и разумевања за радничке нужности нема.

Има лепих речи и обећања, али када дође до стварног признања, тада они престају осећати и прибегнуће и таквим средствима да упропасте онога, који их својим знојем храни, који их са незнања свог на грбачи кроз живот носи и ствара им задовољства и удобности.

У почетку су штрајкови сматрани као државна штета и власти су увек нашле да интервенирају, а како су у прошлости праведно интервенирали, знамо врло добро, да је увек се свршавало противу радништва у корист капиталиста, услед чега је морало долазити до сукоба, па и проливања крви, које је разуме се наступило услед провоцирања капиталиста.

Значи, да капиталисти неограничено деру, пљачкају и на рачун радничких минималних захтева још са 100% и више процента и опет се деру, вичу: радници су свему криви, радништво изазива скупоћу.

А где је било радништво и пролетеријат за време рата? На фронту. А ко је био код својих кућа и уз асистенцију власти пљачкао грађанство па и државу разним лиферирацијама, текао милијуне и без бриге и страха се башкарио, живио, Ко може други бити већ противници раднички, који су данас вољни да раднику таксирају најминималније потребе, а сами неограничено и без контроле деру и гуле остало грађанство, услед чега и наступа тај ужасни скок у скупоћи услед чега се стварају немogućности за одржавање.

Капиталисти колико великодушности имају, када позивају у помоћ поред грађанских власти чак и војне власти, да ове интервенишу, разуме се да се под претњом куршума спречи штрајк да ове присиле на рад, јер обустава рада се тумачи општим иступом.

Бољем колачу се радништво не нада и није се могло надати. Јер оно је свесно и зна да капиталистима није стало ни до чега другог, већ до својих интереса, па ма они било којим путем заштићени били.

Позвани би много паметније и у корист друштва и широког слоја народног учинили, када бих своју власт и енергију употребили, на то, да ограниче не цену рада, већ капиталистичко пљачкање, које је баш прави узрочник свима поскупљивањима. Да се завири у њихове биланције у којима би се могла видети права, неправда и злочин, који се врши над друштвом и државом.

И пре рата је радништво било мизерно наплаћено, тако, да је једва могло да прибави најнужније потребе, силом одричући се осталих потреба, које би требали као људи за одржавања живота да имају.

Данас када је све скупље 10—15 па и више пута, радништву се не мери том мером, већ се узима цифра безвредносног новца и мери се са старим цифрама предатним.

Ово је непоштено и прави је атентат противу стварне истине која постоји.

Овако једнострано тумачење од стране капиталиста је бацање песка у очи позванима, да би могли радништво оптужити као изазиваче и узрочнике поскупљивању.

Тражимо поштено грађанство а затварамо очи пред истином, која се видицима поштених очију не сме измаћи.

Људи морају живети и нико се живота не ће одрећи. Ускраћујемо ли најнужније потребе раднику, који има права на живот, долази питање, одкуд ће радник да прибави потребе за живот, када их не може путем продаје своје робе—снаге да прибави?

На то питање би волели добити одговор.

Значи, да би морао се одати крађи, а ако има женску децу да продаје њихову част и поштење, које нарушава, односно долази у сукоб са већ и онако порушеним моралом данашњег друштва.

Ову истину ни пушка, ни куршуми, већ и топовска ђулад највећег калибра покопати не ће; а правда се куршумима никада задовољити не ће!

Задовољити праве потребе свију и свакога, а отворено безобзирно устати против свију и свакога, који из себичности и незајазиве грамзивости пљачкају и деру друштво, чиме изазивају незадовољства био би једини и први лек болесног друштва!

II.

Здрав мисли. Социјалистичко схватање домовине.

Домовина није циљ, није крајња сврха. Она је једно просто средство за гаранцију слободе и правде. Крајња је сврха ослобођење свих људских бића. Крајња је сврха људско биће.

Када етзалтирани шарлатани вичу: »Домовина нада све« ми смо с њима споразумни, ако мисле казати, да она мора стати изнад партикуларних интереса, поврх човечијих права и човекове особе, ми одговарамо: Не, она није таква, да не трпи расправе.

Домовина није већа од човека. Дан, када ће иступити против човекова права, против слободе и поноса људског духа, она ће изгубити своје услове.

Они, што настоје од ње направити незнам какво страсно божанство, које има право и на жртву невиног, рад за њезину пропаст.

Ако би они имали да победе, човечија би се свест одделила од домовине, јер нема ништа заједничког с њима, а домовина би остала у спомен, остала као једна зла предрасуда. Она није и не остаје законита, већ само у колико јамчи за индивидуално право. Дан, у који и једно само људско биће нађе изван идеје домовине већих гаранција за његова права, за његову слободу, за његов развој, онај исти дан идеја домовине биће мртва. Она не ће више бити, него само једна форма реакције. А здраво дело рада за домовину ону, који је хоће предостављену правди.

Да је ово излагање Жана Жореца тачно, најбоље сведочи баш сам мађарски народ, који је у прошлој деценији се листом иселјавао из своје »љубљене домовине«. И далеко преко Атланског океана потражио другу домовину, у којој је нашао и боље услове живота, ширу слободу и већа права човечија. Црна реакција угарских феудалаца је народу омразила домовину и ону груду земље, на којој су рођени, и народ затворених очију, обесправљен, морао је силом околности да потражи на другоме месту све оно што му недостаје.

Свака реакција је највећи непријатељ у првом реду човека, а одмах за овим и домовина. А реакционари кад хоће да угуше човека и права његова, позивају се да се његово право коси са интересима домовине, а не ће да признају сушту истину, да угушивање права човечијих, домовини је то удар ножа у срце.

Поштовање права човечијих, био је најјачи и несаломљиви ступ домовине.

Сва друга тумачења су само обаме и провидна заварања, којима ни на полуотвореним очима људи не може нешто савити, што би им вид њихов могао покварити и да ову сушту истину не провери.

Питамо г. Министра, дали се он слаже са оваком саботажом његових листова и шта мисли учинити, да се такве запљене у будуће не догађају, Исто тако да нам се саопшти шта је све забрањено писати.

У Београду, 1919. год.

Душан Тушкановић с. р., Др. Миленко Секулић с. р., Лончар с. рп., Чобал с. р., Корач с. р., Петејан с. р. Незнам с. р.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

на г. Министра Унутрашњих Дела у ствари затварања Радничког Дома и интернирања 22 радника у Великој Кикинди.

Г. Министре!

2. априла т. г. у 21½ сати држало је Социјал-демократско Партијско Веће у Великој Кикинди конференцију на којој је расправљано, да се оснује кооператива молерских радника и малих послодаваца и о начину спроведбе 8-сатног радног дана. Они су сходно изданој наредби капетану Вел. Кикиндске полиције исту конференцију пријавили и овај им је исту дозволио. Поред свега тога се споменутог дана појавио на конференцији један официр српске војске са неколико војника, ошколоило Раднички Дом, и ухапсио све присутне; неки ухапшени су пуштени на слободу одмах сутра дан, а њих 22-ице су узети за таоце.

Питам г. Министра:

1. Да ли је г. Министар издао какву наредбу у
2. ако ли пак није, да ли одобрава овакве по овом смислу,

3. мисли ли г. Министар сходне мере подузети, да се ова ствар исправи. Раднички Дом отвори, радници ослободе таоштва, и да се овакве ствари у будуће онемогуће.

У Београду, 22. маја 1919. г.

Душан Тушкановић с. р., М. Чобал с. р., И. Корач с. р., Др. Милаи Секулић с. р., Јосип Петејан с. р.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

народног посланика Керубина Шегвића на г. Министра за Пољопривреду, о заштити Хумљака у Херцеговини.

Преставништво Хрватске народне Заједнице у Сарајеву, концем прошлог месеца, је интервенирало код земаљске владе и код заповедништва II. армијске области од заштите сточарства у Херцеговини. Том је приликом предана писмена споменица и председнику владе г. А. Шолу и г. војводи Степу Стенановићу.

Сељаци Херцеговине и то котара Столац, Љубиње и делом Мостара, звани Хумљаци присиљени су

врућом климом и оскудицом воде и крме у оним камовитим котарима да сваке године концем априла или најдаље половицом маја, истерају своју стоку на испашу у планине у котару невесињском, фoранском, коњичком и гатачком. У овим котарима поседују они од вајкада сервитутна права испаше, те су с временом покуповали земљишта, која су претворили у оранице, па их преко лета гноје, а у пролеће ору и сеју, да се тако исхране са својим обитељима хлебом, којег у својим кршевима не могу имати у довољној мери. На тим планинама за читаво време испаше станују у својим колибама. Само мањи део даје своју стоку колибарима на чување или млеко.

На тим планинама било је концем г. 1913.—1914. 100 комада браћа што великог што малог зуба на испашу. Прошле године су били истерани из Љубошког и столачког котара око 170.000 комада, што представља вредност од 50 милијуна круна.

Оставити ову стоку у котарима Стоци и Љубињању није могуће усред велике суше, безводнице и несташнице наше. Истерати ју на испашу према досадашњем обичају скончано је великом погibeљу за стоку и за живот чобана услед несигурних прилика, услед свакидашњих провала пљачкаша у оне крајеве.

Ради тога је Хрватска Народна Заједница молила и војводу Степу Степановића и босанску земаљску владу, да изради налог на котарске области у Невесињу у Фочу, у Гацком, у Мостару, у Љуб-

љону, у Коњици и у Стоци, да Хумљанима иду у сваком погледу на руку при обради земље и терању стокe на испашу, да свим мушкарцима, који иду у планине поделе ваљано ружје и муницију, да се путеви куда Хумљаци истерују стоку запоседну јаким војничким стражама и оружничким патролама; да се на Обруји Плузјинама, где постоје војничке касарне као и у Зелетори поставе посаде са по 100 момака под заповедништвом једнога официра, да чувају Хумљаке и њихова стада од пљачкаша.

Само оваквим мјерама би се могло одбраниги Хумљаке и њихову стоку, одклонити велику несрећу, која прети и њима и нашем народном господарству.

Ову потпору пружала је Хумљацима и пређашња туђинска влада, па народ оправдано мора очекивати, да ће му такву одбрану у обилној мери пружити домаћа народна влада.

Пошто до данас није учињено ништа у том погледу, то смо слободни питати г. министра за пољопривреду, којему мора лежати на срцу посебно очување сточарства.

Што је урадио до сада да заштити Хумљаке од пљачкаша и омогући им истерати стоку на испашу?

Што кани у том погледу учинити за будућност.

Молим да се овој интерпелацији признаде преност.

Београд, 28. маја 1919.

Керубин Шегвић с. п., А. Јагић с. р., Храсница с. р., Лорковић с. р., Спигчић с. р., Лагиња с. р.

